Adrian Săvoiu

Ca să încerc rotundul lumii

Jurnal de călătorie

ARS DOCENDI

Ca să încerc rotundul lumii

Jurnal de călătorie

Adrian Săvoiu (n. 1954) este profesor de limba şi literatura română. A fost formator naţional, a lucrat în programul PHARE, a elaborat subiecte pentru examenele naţionale de capacitate şi bacalaureat. Cercetările în domeniu şi experienţa de profesor s-au concretizat în redactarea manualelor de limba şi literatura română pentru toate clasele de liceu, pentru Şcolile de Arte şi Meserii, în alcătuirea de antologii, ghiduri şi auxiliare didactice, tipărite la edituri importante (All, Teora, Humanitas, Art). A fost implicat în reforma învăţământului profesional şi tehnic din România. De-a lungul timpului a avut un parteneriat permanent cu Editura Ars Docendi – Universitatea din Bucureşti, unde a tipărit volume despre cultura şi istoria zonei Muscel. A îngrijit ediţii ale unor scriitori români precum C. D. Aricescu, Alexandru Odobescu, George Topîrceanu, Anton Holban şi Mihai Moşandrei. De asemenea a publicat mai multe albume cu fotografii de arhivă. În anul 2011 i s-a acordat titlul de „Cetăţean de onoare al municipiului Câmpulung-Muscel".

De acelaşi autor, la Editura *Ars Docendi*

Volume:

Câmpulung-Muscel. Scrinul cu amintiri (2005)
77 de conferinţe radiofonice (2008)
Câmpulungul în mărturiile vremii (2008)
Câmpulung-Muscel. Scrinul cu amintiri, ed. a II-a (2008)
Magazinul de bric-à-brac literar (2009)
Câmpulungul pe hărţi ale lui Johannes Honterus şi Sebastian Münster (2009)
Mânăstirea Nămăeşti în mărturisiri ale peregrinilor (2010)
Dimitrie Nanu – Mihai Moşandrei. Corespondenţă (2010)
Profesorul Benone Săvoiu – 100 de ani de la naştere (2010)
Chipuri de odinioară din Muscel (2010, în colaborare)
Săvoiu – cronica unei familii din Muscel (2011)
Prin Câmpulung şi pe muscelele lui (în colaborare, 2012)
Muscelul. Mărturii în timp (2012)

Ediţii îngrijite:

Mihai Moşandrei, *File regăsite* (2006)
Benone Săvoiu, *Mateiu I. Caragiale – omul şi opera* (2007)
C. D. Aricescu, *Istoria Câmpulungului, prima rezidenţă a României* (2007, în colaborare)
Ioan Niculescu, *Monumente istorice ale României. Tipuri din judeţele Argeş şi Muscel. Anul 1893* (2011).

Adrian Săvoiu

Ca să încerc rotundul lumii

Jurnal de călătorie

ARS DOCENDI
BUCUREȘTI 2018

Editura ARS DOCENDI – Universitatea din Bucureşti
Editură cu profil academic şi cultural recunoscută de
CONSILIUL NAȚIONAL AL CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE

Şos. Panduri 90-92, sector 5, Bucureşti
Tel./Fax: +4 021 410 25 75
www.arsdocendi.ro
office@arsdocendi.ro

Editor: **Ioan Crăciun**
DTP şi copertă: **Cristian Dinu**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SĂVOIU, ADRIAN
Ca să încerc rotundul lumii:
Jurnal de călătorie
Adrian Săvoiu

Bucureşti, Ars Docendi, 2018
ISBN 978-606-998-041-5

821.135.1

© Adrian Săvoiu, 2018
Tipărit la Editura Ars Docendi

Demonul călătoriei

Motto: *Cu zece dinari în șerpar, puțină merinde în traistă, cu toiagul în mână, plecai să cerc rotundul lumii.*
(Ion Codru-Drăgușanu,
Peregrinul transilvan, 1865)

Prima călătorie importantă am făcut-o la 12 ani, când am mers cu părinții în insula Ada-Kaleh. După ce am trecut Dunărea cu barca și am coborât pe țărm, mi s-a deschis în fața ochilor un tărâm neobișnuit. Oamenii care arătau altfel, vegetația mediteraneană, străduțele pitorești, femeile îmbrăcate turcește, cu șalvari, borcănelele cu dulceață de smochine, nuci verzi și trandafiri, care alături de halviță, ciubuc, rahat și înghețată te îmbiau de pe măsuțele așezate în fața caselor, exotismul locului, toate mi-au plăcut la nebunie. În acel moment, cred, s-a trezit în mine demonul călătoriei, ce mă va stăpâni toată viața.

În jurul aceleași vârste am făcut și alte excursii, care mi-au stârnit și mai mult chemarea departelui. Nu voi uita primul drum spre mare și surpriza pe care mi-a provocat-o întinderea nesfârșită a Bărăganului. Mi se părea ciudat să văd un câmp perfect neted ce se unește cu cerul la orizont, după ce până atunci ochiul meu fusese obișnuit să se așeze pe dealurile și munții ce puteau fi zăriți chiar de la fereastra casei noastre. Tot de neuitat mi-a rămas în memoria afectivă întinderea albastră, scânteietoare, a Mării Negre, pe care am văzut-o de departe, când mă apropiam prima dată de Constanța, dar și acea după-amiază de iulie când mi-am scos sandalele și am alergat nerăbdător pe plajă să simt apa sărată și înspumată a mării.

În anii aceia ai copilăriei, când mașinile pe șosele erau foarte rare și scuterul începuse să fie la modă, am mers prima dată, cu părinții și o familie de prieteni, pe Valea Oltului. Am intrat voinicește în râu fără frică, așa cum mă bălăceam în Râul

Târgului la Câmpulung, și dintr-o dată am fost furat de forța curentului. M-am luptat, am ajuns la mal și am înțeles, înfricoșat, că nu e de glumă cu un râu așa de mare. Tot pe atunci am călătorit cu ai mei prima oară la Poiana Brașov, într-o zi de mai splendidă. Și tata și eu eram în pantaloni scurți când am luat telecabina abia inaugurată ca să suim în Vârful Postăvarul. Pe la jumătatea ascensiunii cerul s-a întunecat brusc, iar când am coborât sus din telecabină deja ningea. Au urmat apoi și alte călătorii în România, toate cu farmecul lor.

În anul 1975, pe când urmam primul an la facultate, mi s-a ivit ocazia de a pleca în străinătate. Am primit de la o familie din Polonia o invitație să îi vizitez la Toruń, vechiul oraș unde s-a născut marele Copernic. Am făcut formalitățile necesare pentru obținerea unui pașaport. După depunerea documentelor, în lipsa mea, un ofițer de la Securitate a venit pe neanunțate acasă ca să stea de vorbă cu gazda din București. Mi-a cercetat apoi toată camera, însemnările, cursurile, cărțile, notițele și a luat informații despre mine chiar de la vecini. Doamna Bela, gazda, mi-a spus că ofițerul a făcut un singur comentariu. S-a arătat neplăcut surprins că Biblia se afla printre cărțile mele. Nimic altceva. După un timp m-am prezentat la circa de miliție, conform programării, pentru aviz. O ușiță metalică, nu mai mare de o palmă, așezată foarte jos, s-a deschis la un moment dat și o voce (pentru că nu puteam să zăresc înăuntru decât două mâini) mi-a comunicat verdictul: „Cererea dumneavoastră a fost respinsă pe data de 2 iulie“. În secunda următoare ușița s-a închis. Nu am putut afla de ce mi s-a refuzat plecarea în Polonia, o țară „socialistă și prietenă“, cum suna limbajul propagandei de partid.

Am simțit atunci, foarte acut, ce reprezintă granița geografică a țării în care locuiesc, ce înseamnă să nu pot trece „peste hotare“ pentru a călători unde doresc. Ideea de „graniță“ îmi fusese indusă încă din perioada școlarității. În ciclul primar, când am început să învățăm geografie, trebuia să știu foarte clar care sunt granițele județului unde locuiesc – Argeșul și de care județe acesta „se desparte“. Când mai târziu am studiat geografia României, ideea de „graniță“, de „hotar“, de separație față de țările din jur, era atotprezentă în manual. De altfel, constatasem

atunci, că și pe ultima pagină a ziarelor actualitatea externă era consemnată, invariabil, sub titlul „De peste hotare“. Totul despărțea, nimic nu unea!

În anul 1977, spre sfârșitul facultății, m-am înscris la BTT (Biroul de Turism pentru Tineret) pentru o excursie organizată de Revelion, tot în Polonia. Nu mai era o călătorie „particulară“ ca înainte, ci una „organizată“. Am luat o serie întreagă de aprobări de la facultate și am mers chiar într-o audiență la un oficial al partidului de la Casa Studenților „Grigore Preoteasa“ din București. „De ce vrei să mergi în Polonia?“ a sunat sec întrebarea oficialului. Răspunsul meu că pur și simplu vreau să călătoresc nu l-a mulțumit. „Bănuiesc eu, mi-a replicat tovarășul de la partid, că tu vrei să treci granița și să fugi în Germania! Dar uite, îți fac acest hatâr și te las să pleci!“

Nu-mi trecuse niciodată prin cap, evident, să merg în Polonia ca să încerc să trec granița în Germania. Dar această idee era cuibărită adânc în mintea tuturor celor din sistem. Mi-am completat dosarul și am primit aprobarea să merg în excursie. Am plecat cu trenul din București, iar la granița de la Siret s-a schimbat ecartamentul roților ca să putem continua drumul spre Polonia prin Bucovina de Nord, teritoriu sovietic. La vamă ni s-a făcut controlul, la sânge. Când trenul s-a pus în mișcare, au fost trase draperiile la geamuri ca să nu putem vedea nimic afară. La fiecare cap al vagonului s-a postat un soldat sovietic, cu arma la urmăr, pus acolo ca nu cumva cineva să coboare pe peronul din Cernăuți, unde era prima oprire a trenului. Pentru siguranță, ușile vagonului au fost încuiate. Am fost avertizat, prin translator, să nu mă mișc de la locul meu din compartiment. Mai târziu aveam să constat că toți grănicerii și vameșii sovietici din tren, care vorbeau cu noi doar prin translator, știau românește

Cât aș fi vrut să pun piciorul, măcar pentru o clipă, pe pământul Bucovinei, în gara din Cernăuți! N-am reușit decât să văd, printr-o mică fantă, câteva chipuri de oameni de pe peron, ceasul mare al gării și o femeie în vârstă, care în loc de încălțăminte avea picioarele înfășurate în niște cârpe ca să o apere de gerul din decembrie. Când s-a lăsat noaptea, ni s-au ridicat draperiile. Totul în stânga și în dreapta trenului era cufundat într-o

beznă deplină. Părea că mergem printr-o țară pustie. După ce s-a schimbat din nou ecartamentul la granița cu Polonia, revenindu-se la cel normal, ni s-a făcut controlul și am intrat pe teritoriul polonez. Aici la fereastra fiecărei case clipeau feeric luminițele bradului de Crăciun. Intrasem într-o altă țară!

Călătoria în Polonia mi-a arătat cum este „dincolo" de realitatea țării mele. Dar experiența rămânea incompletă, pentru că nu depășisem limitele „lagărului socialist". De aceea, când în 1983 am aflat de o excursie organizată tot prin BTT în Franța, cu vizitarea Parisului și a castelelor de pe Valea Loarei, mi-am zis că, în sfârșit, voi putea vedea Occidentul. Am obținut cu trudă, pas cu pas, toate documentele necesare. Erau atât de multe, încât abandonai dacă erai lipsit de tenacitate. Fiind profesor, la școală a fost convocat un consiliu care a avut o singură temă în dezbatere: mi se poate acorda încrederea colegilor ca să pot pleca în această excursie în Vest? În urma discuțiilor, după ce am fost somat să declar limpede că mă voi reîntoarce în România, am primit acordul. Cu toate actele la dosar, urma să-mi iasă viza. Mult dorita viză.

Timp de aproape două săptămâni am trecut zilnic pe la BTT ca să aflu rezultatul. De fiecare dată răspunsul era neschimbat: „Sunteți în așteptarea vizei." În ultima zi, în seara dinaintea plecării, am primit același răspuns: „Sunteți în așteptarea vizei." M-am dus chiar și a doua zi dimineață la BTT, sperând că o minune s-a produs peste noapte. Avionul de Paris urma să plece în curând, dar răspunsul a rămas invariabil, frizând de data aceasta ridicolul: „Sunteți în așteptarea vizei." Am înțeles, dacă mai era nevoie, ce înseamnă să trăiesc dincolo de Cortina de Fier. Nici de data aceasta nu am putut afla de ce nu am reușit să obțin viza, acest cuvânt magic, mai ales că nu aveam nicio „pată" la dosar. Mi-a fost clar însă că, în România de atunci, ca să poți vizita Luvrul ori să urci în Turnul Eiffel trebuia să te iubească cineva, acolo sus. Și pe mine, cum s-a dovedit, nu mă iubea nimeni!

Nu mi-am imaginat în acei ani că vreodată, în timpul vieții mele, Cortina de Fier care a divizat Europa în două se va prăbuși. Mă resemnasem cu gândul că accesul la marile valori culturale

din Occident îmi va fi permis doar prin lectură și că nu voi putea pune piciorul în Vest. În consecință, pentru călătorii mă mulțumeam cu munții minunați ai României și, încercând marea cu degetul, mai aspiram încă la o posibilă ieșire în interiorul „lagărului socialist".

Astfel în vara lui 1989 am mai făcut o încercare, după ce am aflat de la ONT (Oficiul Național de Turism) că m-aș putea înscrie într-o excursie pe un traseu „clasic": Kiev – Moscova – Leningrad (denumirea de atunci). Dincolo de moștenirea lăsată de țari, transformată în obiectiv turistic, mă mai interesa în mod special ceva: voiam să văd cum arată, la fața locului, mult discutatele „glasnost" și „perestroika". Mi-am făcut, ca de obicei, arhicunoscutul dosar. La verificarea de la ONT totul a fost în regulă. Dar dosarul nu se oprea aici. Trebuia să meargă mai departe. Când s-a apropiat data de plecare, am mers la ONT pentru răspuns. „Nu sunteți încă pe listă", a venit răspunsul. Așadar termenul „viză" fusese schimbat acum cu un concept mai generos: „listă". După șase ani, scenariul a fost identic celui din 1983. „Nu sunteți încă pe listă" a rămas permanent răspunsul până la plecarea grupului unde ar fi trebuit să mă aflu și eu.

Febra călătoriilor pe care le-am făcut după prăbușirea Cortinei de Fier poartă în ea frustrarea acestor eșecuri repetate înregistrate înainte de 1989. Imediat după căderea regimului comunist din România, în 1990 am plecat pe traseul Kiev – Moscova – Leningrad (la care s-a adăugat Riga) mai mult pentru a-mi demonstra că acum îmi este permis ceea ce cu puțin înainte îmi era interzis. Apoi, destul de târziu, în 1997, a venit în sfârșit pasul cel mare: 45 de zile la Paris. M-am pregătit pentru această călătorie ca într-o sesiune de examene. La tot ceea ce știam până atunci, am adăugat bibliografie, am scotocit după cărți în toată biblioteca, dar și în biblioteca liceului, am împrumutat un ghid „Michelin" (în România anului 1997 nu exista un ghid al Parisului, pe care să îl cumperi!), am achiziționat hărți cu Parisul, mi-am făcut chiar zeci de fișe. O lună întreagă, înainte de a pleca, m-am pregătit zi de zi, asiduu. Așa cum consemnez în primele rânduri ale acestui jurnal de călătorie, după refuzul vizei în 1983,

Parisul nu mai era pentru mine doar un oraș, ci se transformase într-un mit.

După 1997, demonul călătoriei m-a împins în fiecare an, uneori chiar mai des, dincolo de granița României, spre „bătrânul continent“. De fiecare dată „ceremonialul“ este același: bibliografie, ghiduri, hărți, fișe. Aici se mai adaugă ceva: rucsacul de culoare kaki, cumpărat pentru călătoria din 1997 în Franța, cel care „a văzut Parisul“, nu a fost niciodată schimbat. În toate drumurile mele prin Europa nicio zi nu m-am despărțit de el. Îl port în permanență ca pe un talisman.

Jurnalul de călătorie, pe care l-am redactat seară de seară în timpul peregrinărilor mele, a început cu timpul să fie concurat treptat, treptat de fotografii. Mai ales după apariția fotografiei digitale mi s-a părut că însemnările tradiționale dintr-un jurnal pot fi înlocuite printr-un alt fel de jurnal, unul imagistic, cel puțin tot atât de fidel, dar mult mai spectaculos și mai viu: fotografia. Așa că am renunțat la consemnările obișnuite în favoarea albumelor cu imagini. S-au adunat între timp în bibliotecă destule fotografii. Dar recitind acum însemnările zilnice din jurnal am stat să mă întreb dacă am procedat bine abandonând scrisul.

Publicarea acestui jurnal de călătorie poate fi, implicit, și un răspuns.

Adrian Săvoiu

45 de zile cu rucsacul prin Paris
(1997)

Sâmbătă 19 iulie 1997, Arad

În această dimineață am plecat la Paris. Un drum pe care mi-l imaginez de douăzeci de ani, încă din vremea studenției. Înainte de a fi un oraş, pentru mine Parisul reprezintă un mit.

Traseul spre Arad mi-a amintit de etape trecute ale călătoriilor mele în România. Astăzi parcurg drumul fără freamătul de altădată, când Aradul însemna, într-un anume fel, Vestul. Emoția de acum provine din faptul că peste 48 de ore voi fi la Paris.

Ceva m-a tulburat, totuși, aici la Arad. În această seară am mers să văd Liceul „Moise Nicoară", unde tata a fost profesor în prima lui tinerețe. Amintea mereu de instituția aceasta, care ajunsese pentru el un echivalent al împlinirii profesionale. Liceul, acum în renovare, este o clădire monumentală, cum se construia cândva. Am meditat puțin în preajma zidurilor sale.

Cazare la hotel „Ardealul", clădire veche, cu patină. De altfel tot centrul Aradului are o notă de vechime şi aer transilvan. În camera de la hotel, un român care trăieşte de doi ani la Paris mă apropie şi mai mult de atmosfera pariziană. Aflu amănunte folositoare, care nu sunt consemnate în cărțile şi ghidurile pe care le-am consultat.

Este ora 22.15, iar mâine la 4.30 se dă deşteptarea.

Duminică 20 iulie 1997, Babylon (Cehia)

La orele dimineții trecem în Ungaria pe la Nădlac. Totul se schimbă brusc: în primul rând şoselele, apoi casele. Senzația de îngrijire domnește la tot pasul. Văd Budapesta de la distanță, impozantă. Pe măsură ce înaintăm spre Vest, se impune tot mai mult o atmosferă: Mittel-Europa. O simți puțin în Transilvania, în timp ce în Vechiul Regat, de unde vin, este absentă.

Străbatem Slovacia, cu bună impresie, apoi Cehia. Aici relieful, mult mai variat, creează un ambient plăcut arhitecturii. Curățenie peste tot; nu vezi o hârtie pe jos, un ambalaj aruncat. Maşini noi, construcții frumoase pe care le priveşti cu plăcere. A plouat mult şi unele râuri au ieşit din matcă. Praga, de la distanță, pe coline, apoi Pilsen.

Seara cazare în mica localitate cehă Babylon, la granița cu Germania, prin care vom trece mâine.

Luni 21 iulie 1997, Paris

Dimineața şase ore de aşteptare la vama germană. Control la sânge al vameşilor nemți, puțin ridicol în unele momente, dar tracasant în totalitate. A avut aerul unei demonstrații.

Germania, care defilează de o parte şi de alta a autostrăzii, pare o carte poştală ilustrată. Case, curți, instituții, oraşe în depărtare, podul de peste Rin etc. Ce frumos şi odihnitor de privit!

După şase ore de mers pe autostradă se intră în Franța. La vamă autocarul nici măcar nu opreşte. Doar încetinește. Trecem pe lângă oraşele Metz şi Reims. La 22.30 se zăresc luminile Parisului. Coborâm din autocar în centru, pe rue La Fayette. Aici mă aşteaptă vărul meu Cornel. Urc în maşina

lui, trecem pe lângă Operă, mergem apoi pe malul Senei, zăresc fugar Turnul Eiffel, Place de la Concorde, Trocadero, vaporașele. Ajung acasă, fac cunoştinţă cu Christèle, soția; mi-o arată în pătuț pe fiica lor Julie de un an şi jumătate, care doarme.

Este 1 noaptea şi parcă n-aş vrea să dorm.

Marți 22 iulie 1997, Paris

Ies în oraș cu Cornel, chiar în centru. Trecem Sena, apoi mergem la Ambasada Română, unde trebuie să rezolve nişte formalități. Ambasada are o clădire frumoasă, de dinainte de ultimul război. Pe sub Turnul Eiffel urcăm spre Palais de Chaillot. În drum spre casă facem cumpărături dintr-un super-market. Tot ce vrei. După-masă, din nou în centru. Mă descurc, ştiu de unde să iau metroul, autobuzul, cum să vin acasă. De mâine voi fi de unul singur.

Seara plimbare în imensul parc Boulogne-Billancourt, „l'un des parcs les plus grandioses, les plus accidentés et les mieux ornés des environs de Paris" (M. Gaucher). Fac deja comparații. După numai o zi constat că îmi va fi greu de trăit la întoarcere în România.

Seara vorbesc la telefon cu Răzvan, fratele lui Cornel. A plecat de 12 ani din țară. Stabilim o întâlnire cât de curând. Are accent franțuzesc. Nu mă miră. Este imposibil să nu te „contaminezi" aici.

Miercuri 23 iulie 1997, Paris

Dimineață mă sui în metrou până la bulevardul Champs-Élysées, una dintre arterele vitale ale Parisului. Merg pe bulevard spre Arcul de Triumf, în jurul căruia mă rotesc pentru

a-i vedea și analiza, plin de curiozitate, toate basoreliefurile. O iau în sens invers pe Champs-Élysées și ajung în Place de la Concorde, una dintre cele mai celebre piețe din lume. Perspectivă unică. Intru în Jardin des Tuileries, care este plină de turiști, dintre care mulți s-au trezit târziu, după cum se vede. În față, Arc de Triomphe du Carrousel, construit de Napoleon, deschide perspectiva spre Muzeul Luvru. Aici găsesc Babilonul: vorbă din toată lumea. Intrarea în muzeu costă 45 de franci, dar îl pot vizita gratuit cu legitimația mea de profesor.

Plec mai departe pe cheiurile Senei. Merg până la Pont de Sully, apoi rătăcesc pe „Rive Gauche“ în direcție inversă. Mă plimb prin Île de la Cité, mica insulă de pe Sena, leagăn antic al Parisului. Iau ca punct de reper Notre Dame, prima capodoperă a stilului gotic timpuriu. Amân vizita în catedrală pentru mai târziu. Trebuie să am mai întâi clare „exterioarele“, apoi voi intra în „interioare“.

Țin cheiul în sensul de cugere al Senei, identific și admir Petit Palais și Grand Palais, construite pentru Expoziția Universală de la Paris din 1900. Amândouă rămân pentru proiecte viitoare de vizitare. Mă las pe minunata rue Montaigne până ajung la linia 9 a metroului și înapoi acasă, asta după nu mai puțin de 10 ore de mers aproape continuu.

Seara mănânc specialitate franțuzească, mere (ca garnitură) cu cârnați în sânge. Christèle prepară totul foarte bine. După redactarea acestor note, înainte de culcare urmează să-mi fac programul pentru mâine.

Joi 24 iulie 1997, Paris

Parisul se urnește greu dimineața, dar apoi devine de nestăvilit. O atmosferă de vacanță mă întâmpină la Palatul Chaillot, însă cu puțini turiști, în special japonezi. În aripa

dreaptă, cu două zile în urmă, a fost un incendiu. Am văzut aseară imagini la televizor. Trecând podul Iena ajung la Turnul Eiffel (pot sui cu piciorul până la etajul doi), străbat Champ de Mars, minunat parc situat chiar în inima Parisului. Aici tineri care au înnoptat prin preajmă peste noapte zac încă somnoroşi în sacii lor de dormit. Imediat dau de Ècole Militaire, instituție de învățământ superior militar, fondată în 1750 de Ludovic al XV-lea. În stânga răsare o altă siluetă: Hôtel des Invalides (Domul Invalizilor), care adăpostește mormântul lui Napoleon. Îi iau pulsul de afară, vizita va rămâne pentru o altă zi.

Prin bulevardul Montparnasse ies în cimitirul cu acelaşi nume. Montparnasse este unul dintre cele trei mari cimitire pariziene. Cer la intrare planul şi caut să identific mormintele unor personalități. Abandonez, căci sunt de verificat sute de morminte. Mă opresc strict la Brâncuşi (inclusiv sculptura „Sărutul“), Emil Cioran, Eugèn Ionesco, Tristan Tzara şi Charles Baudelaire. Ordine desăvârşită, gardieni, totul îngrijit. Îmi vine în minte imaginea cimitirului din Cernăuți, văzut în vara trecută: una de iad.

După vreo două ore de plimbare printre cei duşi, identific cu uşurință drumul spre Jardin de Luxembourg. Ce scriitor român aflat în capitala Franței n-a trecut pe aici? Într-un colț al parcului, sute de specii de meri şi peri.

Închei ziua cu Panteonul, construit la sfârşitul secolului al XVIII-lea ca biserică dedicată Sfintei Geneviève, în prezent un memorial care adăpostește rămășițele pământești ale unor personalități franceze marcante. Ascult explicațiile ghidului francez, apoi cobor în criptă, unde se află marile figuri ale Franței. Stau şi mă reculeg în fața lui Voltaire, J.J. Rousseau, Victor Hugo, Émile Zola şi André Malraux.

Seara, acasă cu metroul.

Vineri 25 iulie 1997, Paris

Ca de obicei, o iau de dimineață. Încep cu biserica Madelaine, în formă de templu grec, imposibil de confundat. Apoi ajung la Opera Garnier, clădire de mare valoare arhitecturală, care pur şi simplu te zdrobeşte. Este înnegrită la exterior; amân vizitarea pentru altădată. Pentru reprezentații, bilete între 30 şi 300 de franci. Mai departe, admir simetria din Place Vendôme (cu faimosul Hôtel Ritz) şi Palais Royal, fosta reşedință personală a cardinalului Richelieu. Lângă Palais Royal şi grădinile lui superbe este situată Comédie-Française (80 de franci biletul), acum cu stagiunea închisă. Pe rue de Rivoli întâlnesc celebrul magazin parizian „La Samaritaine". Ştiu din țară, din însemnările lui N. Steinhardt, că de aici, de la ultimul etaj, pot vedea tot Parisul. Urmez îndemnul şi am de sus o panoramă spectaculoasă.

Vizitez apoi imensa catedrală Saint-Germain-l'Auxerrois, loc predilect odinioară al regilor Franței. Îmi înalț privirea spre Turnul Saint-Jacques (52 m), construit în stilul gotic flamboayant, şi dau de Hôtel de Ville, primăria Parisului, ridicată în stil neorenascentist. Aici, o expoziție retro foarte atractivă: „C'etait Paris dans les années '50". Intrarea gratuită. De la Palatul Sully, care adăpostește Centrul Monumentelor Naționale din Franța, ajung în Place des Vosges, cea mai veche din Paris, admirabilă, înconjurată de clădiri din cărămidă roşie (o remarcase de asemenea N. Steinhardt în însemnările sale). Toate clădirile din zonă au peste 300 de ani. Este imposibil să nu te gândeşti ce se construia în România pe atunci. Într-un colț, casa lui Victor Hugo, cu 7 camere imense; intru pe gratis cu legitimația de profesor. Închei ziua în Place de la Bastille.

Seara vine Răzvan. Nu l-am văzut de 12 ani. Nu pare foarte schimbat, dar franțuzit e! Vorbeşte mai greu româneşte

decât franţuzeşte. Întâlnirea este fără sentimentalisme, dar plină de căldură. Ne vom revedea în curând.

Sâmbătă 26 iulie1997, Paris

Deşi prognoza meteo nu era ieri prea încurajatoare, dimineaţa este splendidă. Prelungesc traseul unde m-am oprit ieri seară. Din Place de la Bastille, unde se înalţă coloana impunătoare care glorifică faptele de arme ale lui Napoleon (în genul Columnei lui Traian), ies prin rue Rambuteau direct la Muzeul Carnavalet, aflat într-o clădire cu arhitectură renascentistă. Ca de obicei, rămâne pentru altădată de vizitat, căci acum primează exterioarele.

Imediat îmi apare în cale Centrul Cultural „Georges Pompidou“ (Beaubourg), instituţie dedicată în întregime creaţiei moderne şi contemporane. Urc cu scara rulantă până la ultimul nivel (al cincilea), de unde mi se dezvăluie panorama întregului Paris. La etajele 3 şi 4 se află Muzeul Naţional de Artă Modernă (în proiect, de văzut) şi la parter atelierul lui Brâncuşi. Străbat Halele, considerate „pântecul Parisului“ de Ėmile Zola şi apoi intru în uriaşa biserică St. Eustache, una dintre cele mai mari din Paris, comparabilă cu Notre Dame: 100 m lungime, 44 m lăţime, 34 m înălţime. Aici, dincolo de grandoare, două detalii îmi atrag atenţia: un minunat tablou de Rubens şi mormântul celebrului Jean-Baptiste Colbert, marele economist francez.

De aici mă îndrept spre cartierul Montmartre, poate cel mai plin de culoare din întreg Parisul, tot mai frumos şi mai animat pe măsură ce înaintez spre basilica Sacré-Coeur. Poziţia basilicii este unică, pentru că de pe înălţime domină Parisul, iar albul construcţiei se proiectează pe cer în orice punct al

orașului te-ai afla. Aglomerație teribilă, toate neamurile pământului sunt adunate aici. Prin Place du Tertre (nu cred că poate exista o densitate mai mare de pictori, gravori şi caricaturişti adunaţi la un loc nicăieri în lume) cobor în bulevardul Clichy, Place Pigalle şi rue de Clichy. Zona este celebră. La tot pasul femei îmbrăcate provocator te invită la plăceri. Fotografii aţâţătoare împânzesc locul. Cabaretul Moulin Rouge îşi roteşte aripile roşii, aşteptând lăsarea întunericului.

Duminică 27 iulie 1997, Vaux le Vicomte

Împreună cu Cornel, Christèle şi Julie ies în afara Parisului, la 50 km sud-est, spre Melun. Vizităm admirabilul castel în stil baroc Vaux le Vicomte. Construit la jumătatea veacului al XVII-lea, este socotit o capodoperă a arhitecturii franceze din acest secol. În jurul castelului, o imensă grădină, cu tăieturi sigure şi linii armonioase, operă a celebrului arhitect peisagist André Le Nôtre. Palatul de la Versailles nu este altceva decât replica lui Ludovic al XIV-lea la această construcţie magnifică a ministrului său de finanţe Nicolas Fouquet.

Pe autostradă se călătoreşte cu 130 km/h. Nici nu se simte cum sunt înghiţiţi kilometrii. Parisul, ale cărui suburbii se întind pe o rază de peste 30 km, este înconjurat de păduri. Are în jur multă verdeaţă şi vremea răcoroasă o păstrează.

Luni 28 iulie 1997, Paris

Citisem încă din liceu despre Père Lachaise, cimitirul parizian pe care l-am bătut azi timp de patru ore. Este imens, cu arbori seculari şi monumente funerare care constituie,

aproape fiecare, o operă de artă. Deşi aveam planuri mari aici, n-am putut identifica decât o parte din ceea ce aş fi dorit să văd, pentru că Père Lachaise are dimensiunile unui mic oraş. Am rămas câte puţin la locul de veşnică odihnă al lui Balzac, Paul Eduard, La Fontaine, Molière, Gérard de Nerval, Saint Simon, Ana de Noailles (născută Brâncoveanu) ş.a. Jim Morrison, legendarul solist al formaţiei The Doors, are mormântul acoperit cu mii de flori proaspete. Aici este un adevărat pelerinaj. Unele fete se aruncă în extaz pe lespedea monumentului. Aud chemările lor patetice: „Te iubesc, Jim! Ia-mă cu tine, Jim!“. La o margine a cimitirului, înspre est, se află zidul unde au fost împuşcaţi cei 147 de federaţi în 1871.

Copleşit de atmosferă, revin în centrul oraşului, în Place Odeon. Aici, imediat ce ies din metrou, mă întâmpină statuia lui Danton. Mă gândesc pe dată la piesa de teatru a lui Camil Petrescu şi la filmul lui Andrzej Wajda, care îl au ca personaj principal pe intransingentul revoluţionar francez. O iau pe pitorescul bulevard Saint Germain şi mă abat (în drum spre Palatul Bourbon) pe la biserica St. Sulpice, de proporţii zdrobitoare, începută în 1646 şi terminată după circa un secol.

Pe acelaşi bulevard Saint Germain, una lângă alta, celebrele cafenele „Les Deux Magots“ şi „Café de Flore“. Au stat aici ceasuri întregi în jurul unei mese, uneori zi de zi, scriitori ca Guillaume Apollinaire, André Breton, Jean Paul Sartre, Simone de Beauvoir, Remy de Gourmont, Ernest Hemingway, Albert Camus, dar şi o serie întreagă de existenţialişti.

Pe lângă Teatrul Odeon urc spre faimoasa Universitate Sorbona, prin curtea şi prin sălile căreia mă plimb pe urmele atâtor români iluştri care au învăţat sau au conferenţiat aici.

Marți 29 iulie 1997, Paris

Vreme frumoasă, cu temperatură spre 30°C. Sunt de o săptămână la Paris şi am văzut enorm până acum. Sper să continui în acelaşi ritm.

Dimineață m-am plimbat prin parcul Saint Cloud, unde am admirat binecunoscuta artă franceză în a amenaja o grădină. A fost aici un castel, dar după incendierea lui în 1870 a fost demolat. La 12.30 mă văd cu Răzvan şi luăm prânzul la un restaurant chinezesc. Mănânc prima oară „chinezeşte". Mâncarea este foarte picantă şi îmi trebuie ceva obişnuință.

După-masă merg la Muzeul d'Orsay, unul dintre cele mai frumoase muzee pariziene, cu artă franceză din perioada 1848-1914. Parcurg parterul şi jumătate din etajul superior până la închidere. Mulți impresionişti, cu tablouri celebre, pe care le-am întâlnit în albumele de artă: Monet, Renoir, Pissaro, Sisley și alții.

Am optat la ieşire pentru o plimbare în Cartierul Latin, unde am rătăcit pe rue Mouffetard, plină de pitoresc. Seara, cu metroul, acasă. Christèle şi Cornel sunt nişte gazde de nota 10. Grație lor mă simt atât de bine aici.

Miercuri 30 iulie 1997, Versailles

Cu autobuzul 171 plec spre Versailles, expresie a plenitudinii franceze din secolul al XVII-lea. De cum urci înspre palat, senzația de grandios devine copleşitoare. Măreție, solemnitate, rigoare arhitectonică. Interiorul este o etalare a luxului, dar şi a opulenței. Puțin cult al personalității cu Ludovic al XIV-lea, care a avut şansa (unică) de a domni 62 de ani. Din multitudinea impresiilor, două nu pot fi uitate: Galeria Oglinzilor (sala de festivități şi baluri, ce poate cuprinde peste două mii de persoane)

şi camera lui Ludovic al XIV-lea, unde Regele-Soare a şi murit în asistența generală a curții.

Mii de turişti, din toate colțurile lumii, vin aici. Sunt ghizi de italiană, portugheză, spaniolă, engleză, japoneză, dar (ciudat!) nu de franceză. Aglomerația pe la 10^{30}-11^{00} este de nedescris. A trebuit să stau deoparte ca să treacă puhoiul.

Palatul este înconjurat de imense spații verzi amenajate impecabil „à la française“, cum nu cred că mai există undeva în lume. În comparație cu grandoarea Palatului Versailles, Palatele Marele şi Micul Trianon par bucurii comune. Le-am vizitat însă cu aceeaşi meticulozitate.

Suprasaturat de impresii m-am reîntors în Paris la lăsarea serii. Acasă Christèle prepară, ca de obicei, ceva excelent. Poate că şi de aici am puterea ca în fiecare zi să o iau de la capăt.

Joi 31 iulie 1997, Paris

Zi mohorâtă, schimbare de program în ultima clipă. Trei ceasuri de plimbare cu autobuzul prin oraş, căci sunt posesor de „carte orange“, permisul pe toate mijloacele de transport. Constat că am bătut destul de mult cu pasul de când am venit la Paris. După-masă intru pentru a doua oară la Muzeul d'Orsay. Îl duc până la capăt şi revăd ceea ce mi-a plăcut la vizita precedentă. Sălile cu impresioniştii sunt o adevărată nebunie.

S-a adunat oboseala celor zece zile de umblat non-stop prin Paris. Va trebui s-o mai slăbesc puțin cu mersul. Mâine plănuiesc intrarea la Muzeul Luvru. Deja oraşul îmi pare relativ cunoscut.

Vineri 1 august 1997, Paris

Dimineață stau acasă cu micuța Julie. Are un an şi jumătate şi ne înțelegem foarte bine.

La prânz ies în oraş cu o țintă precisă: Luvrul. Intru cu legitimația de profesor (altfel intrarea costă 45 de franci) şi o iau agale prin labirintul parterului şi al demisolului. Văd antichitățile mesopotamiene, asiriene, egiptene, greceşti, etrusce şi romane. Urc la tablourile de la primul etaj. Aici, o adevărată sărbătoare: şcoala italiană. Recunosc, din albume, o bună parte dintre tablourile lui Fra Angelico, Botticelli, Mantegna, Bellini, Tițian, Rafael, Veronese, Caravagio, Leonardo da Vinci. Celebra Mona Lisa atrage lumea ca un magnet. Am stat mult şi am privit-o, cu gândul la tot ce ştiu despre ea. În ciuda celebrității, nu m-a emoționat aşa de mult cum mă aşteptam. În fugă, spre ieşire, pentru că este ora închiderii, recunosc creațiile lui Ingres, Delacroix, Gros și David. Le voi relua mâine, pe îndelete. Oricum, nu cred să fie undeva în lume o asemenea densitate a capodoperelor.

După atâta artă, iau puțin pulsul străzii. Pe rue de Rivoli, apoi prin Châtelet ajung în Île de la Cité, inima oraşului. Dau ocol Conciergeriei şi Palatului de Justiție, zăresc Saint Chapelle (proiect viitor de vizită) şi mă opresc în față la Notre Dame pentru a admira cele trei portaluri de la intrare.

În drum spre casă descopăr pitorescul și diversitatea din zona de interferență între bulevardele Saint Germain şi Saint Michel, cu străduțe unde se înghesuie sute de bistrouri, unul lângă altul. Se lasă seara şi turiştii s-au aşezat la masă.

Sâmbătă 2 august 1997, Paris

„Complexul Dinicu Golescu“ (complexul de inferioritate în fața Occidentului) a dispărut după zece zile la Paris. Aşa cum la 20 de ani, venind de la Câmpulung, am descoperit că îmi place şi că pot trăi la Bucureşti. Acelaşi sentiment îl am

acum aici, după mai bine de două decenii. Mă gândesc la opiniile negative ale lui Marin Preda despre capitala Franței (este chiar dezagreabil aici Preda!).

Fiind vreme închisă, merg pentru a doua oară la Muzeul Luvru. Revăd fugitiv şcoala italiană, apoi mă delectez cu patru ore de pictură franceză. Este clar că până în secolul al XIX-lea, cu două-trei excepții (David e una sigură), francezii nu pot face concurență italienilor. Dintre francezi favoriții mei rămân Delacroix, Gericault şi Ingres, pe care i-am admirat astăzi pe îndelete. Într-una dintre săli, „Marea odaliscă“ a lui Ingres stă tolănită goală, vie, parcă respirând, chiar în fața mea, în timp ce „Pluta Meduzei“ a lui Gericault îmi dă fiorul disperării naufragiatului pe imensitatea oceanului. Chiar după două zile de vizită, aripile interminabile şi etajele Luvrului rămân un labirint în care cu greu mă pot orienta.

După-masă, din chiar curtea muzeului, am luat autobuzul care m-a dus în Clichy. Am bătut din nou zona Pigalle şi am urcat către Montmartre, după ce am căscat gura vreo oră prin magazinele „Tati“, cu prețuri mici, comparabile cu cele din România. Am suit străduțele în pantă care duc spre Sacré-Coeur și am prins puțin din atmosfera impregnată încă de spiritul boem care domina aici în urmă cu o sută de ani. În drum, am dat peste casa unde a trăit Van Gogh, dar și peste celebrul cabaret „Au lapin agile“, loc de întâlniri cotidiene pentru pictorii şi poeții Parisului.

Seara, acasă, cu preparate foarte bune, ca de obicei.

Duminică 3 august 1997, Paris

Zi de recuperare. Dimineața un tur prin piață. Diversitatea fructelor şi a peştilor îți sare imediat în ochi. În rest, orice vrei.

După-amiază plimbare în parcul Bois de Boulogne. Este un fel de Herăstrău al Parisului, evident mult mai întins. Seara sunt răsfățat cu alte specialități culinare, care curg de când am sosit aici. Cu binele te deprinzi repede!

Luni 4 august 1997, Paris

Caniculă: 34°C. Ieri buletinul meteo prognozase doar 27°C, dar nu este nicio surpriză, pentru că schimbările aici sunt foarte rapide.

Am fost de dimineață la Castelul Vincennes care, după impresia copleșitoare lăsată de Palatul Versailles, n-a putut reprezenta mare lucu. Am văzut doar exterioarele, nu şi interiorul. Repede, la Jardin des Plantes, admirabila grădină botanică pariziană, tăiată în stilul grădinilor franțuzești, cu multe flori şi arbori seculari. Apoi, pe jos, am bătut Île St. Louis şi Île de la Cité, „inima Parisului", până la St. Chapelle. Era aglomerație mare înăuntru şi intrarea foarte scumpă, aşa că i-am dat doar ocol şi am citit despre ea din ghid, fără să intru. Imediat, în dreapta, am rătăcit pe coridoarele Palatului de Justiție, o clădire monumentală, care impune.

Am încheiat ziua cu Muzeul Luvru. Am intrat aici pentru a treia oară. Astăzi am văzut integral pictura franceză şi am reluat, recapitulativ, capodoperele din zilele trecute. Fiind zi cu program prelungit, am rămas până spre ora 20 ca să revăd şi antichitățile greceşti şi romane. Într-una dintre săli, la antichități orientale, am descoperit „Codul lui Hammurabi", primul cod de legi din lume, care îmi scăpase în prima zi prin labirintul sălilor, aripilor şi etajelor.

La Paris nu există țânțari, iar muşte sunt foarte puține.

Marți 5 august 1997, Paris

Aproape toată ziua mi-am petrecut-o la Domul Invalizilor, un ansamblu arhitectural început în timpul lui Ludovic al XIV-lea, care a considerat că trebuie să existe o instituție care să „adăpostească“ soldații invalizi şi veteranii de război. Aşa s-a născut Hôtel National des Invalides, complexul de clădiri care cuprinde şi Le Musée de l'Armée. Aici, o colecție impresionantă cu sute de armuri, săbii, puşti, pistoale, costume de epocă, documente etc. Îți trebuie ceva răbdare pentru a parcurge totul.

În imediata apropiere, L'église des Soldats (cu stindarde duşmane capturate în luptă) şi, mai ales, L'église du Dôme, în mijlocul căreia se află mormântul lui Napoleon, fasonat în porfir roşu. Am rămas nu mai puțin de cinci ore în preajma acestui ansamblu care se zăreşte, prin cupola aurită a bisericii, din mai toate părțile Parisului.

Seara am luat direcția cartierului La Défense, cu aspect de New York, prin zgârie-norii de 30-40 de etaje. O furtună m-a împiedicat să duc până la capăt traseul. De pe esplanada care îți oferă o imagine asupra întregii Capitale am văzut fulgerele căzând asupra oraşului.

Miercuri 6 august 1997, Paris

Ploaie de dimineață, deşi cald. Nu am decât o soluție: Centrul Cultural „Georges Pompidou“ (Beaubourg). Coadă imensă la intrare pentru controlul bagajelor (asta în ploaie!), apoi, în interior, observ că doar o mică parte dintre turişti iau bilete pentru muzeu. Cei mai mulți preferă să se plimbe cu scara rulantă până la etajul cinci, de unde ai o frumoasă panoramă a Parisului. Am văzut multe capodopere ale artei universale la

Musée National d'Art Moderne (etajele 3 şi 4), dar nu pot spune că experimentele artistice văzute au avut darul de a-mi crea senzaţia de înălţare ca pictura Renaşterii italiene, de pildă. Este clar că nu gust maniera! În imediata apropiere a Centrul Cultural „Georges Pompidou" se află atelierul lui Brâncuşi. Este o reconstituire a locului unde sculptorul a creat operele sale. Printre vizitatori întâlnesc şi câţiva români.

După atâta artă m-am lăsat purtat de paşi pe rue Saint Denis. E o stradă „colorată", cu bistrouri, magazine şi mai ales „plăceri". Fetele stau de o parte şi de alta a străzii, ca la paradă. Îţi fac propuneri directe. Clientul discută în stradă preţul, apoi se duce înăuntru. Cele mai multe „pensionare" sunt deja veştejite. Doar câteva negrese sunt tinere, dar au forme rubensiene. Totul este tratat cu seriozitate, profesional. Poliţia patrulează în permanenţă prin zonă.

Joi 7 august 1997, Paris

Puţin câte puţin mi se conturează câteva aspecte la Paris: oamenii nu se ceartă, sunt politicoşi, ţi se oferă informaţii din partea oricui le-ai cere, fiecare îşi vede de treaba lui şi nu-l interesează restul. Mai totul este gândit pentru om, pentru a-l ajuta, pentru a-i face viaţa mai uşoară.

Dimineaţă am vizitat Opera Garnier, clădire monumentală de la jumătatea secolului al XIX-lea, una dintre cele mai frumoase şi mai impozante din lume. Apoi am bătut puţin împrejurimile, mai ales Galeriile La Fayette, în care te pierzi de-a binelea. Sortimentele, fie de îmbrăcăminte, de încălţăminte ori de parfumerie, te ameţesc cu totul prin diversitate. Am ieşit pe terasa de la etajul al cincilea şi am revăzut panorama Parisului, jumătate în soare, jumătate sub ploaie.

Rătăcirea a continuat pe Bd. des Italiens, Bd. Montmartre, Bd. St. Denis şi Bd. St. Martin până în Place de la Republique. Întoarcere pe străduțe mici, după ghidul „Michelin“. La un moment dat mi-a ieşit în cale Folies Bergère, unde au dansat cândva mari stele ale cabaretului mondial.

Din Place de l'Opéra iau autobuzul până acasă. Parisul s-a golit vizibil (e vremea concediilor!) şi tot centrul este luat în stăpânire masiv de turişti.

Vineri 8 august 1997, Paris

Căldură mare, ca la Bucureşti. Plec de acasă fără să fiu foarte hotărât ce voi face. Cobor din metrou la Palatul Tocadero, fac două fotografii şi mă hotărăsc: Turnul Eiffel. Sub el, sute de oameni aşteaptă să urce. Aleg varianta mai ieftină: primele două etaje pe jos, apoi cu liftul. Sui având senzația că mă aflu în „axis mundi“. După primul etaj (59 m), începi să pierzi contactul cu solul şi privirea îți este furată tot mai mult de depărtări. La etajul al doilea (127 m) deja vezi ceea ce nu poți observa din niciun alt punct al Parisului. La etajul al treilea (272 m) ce se află jos nu mai contează. Punctele de reper sunt acum Sacré-Coeur, Arc de l'Ètoile, Place de la Concorde, Les Invalides. Am rămas două ore sus, fără să fiu părăsit nicio clipă de gândul că, în sfârşit, am urcat aici, în faimosul turn.

Coborât pe pământ (ce bun e pământul când îl ai, sigur, sub picioare!) mă îndrept spre Le Petit Palais. Văd colecția de tablouri (în majoritate de secol XIX) şi obiecte de artă, jenat de căldura aproape insuportabilă din aripa sudică. Ies, aştept să mai treacă văpaia, şi mă duc la Biserica Ortodoxă Română, în arondismentul 5, lângă Bd. Saint Germain. Nimeresc în timpul vecerniei. La ieşire intru în vorbă cu doi români stabiliți la Paris. Unul, fost legionar, a fugit din țară în 1941 şi are spre

80 de ani. Celălalt, cu anchete la Securitate în timpul regimului comunist, se apropie de aceeași vârstă. Nu mă despart de ei preț de vreo două ore. Discutăm în special politică.

Sâmbătă 9 august 1997, Paris

Jumătate de zi cu Julie. Ies cu ea în parcul din apropiere, îi dau să mănânce la prânz, apoi o culc. În parc schimb câteva vorbe cu o poloneză, care stă de 13 ani la Paris. Este mirată că ştiu atâtea despre istoria Poloniei, despre scriitorii polonezi, despre regizori ori filme poloneze. Veşnica uimire a celui care trăieşte în Occident în clipa când vede că ai știință despre alte realități decât cele din țara ta!

După-amiază (a fost o zi caniculară!) am ieşit cu Cornel la Meudon, în apropierea Parisului. Meudon este o suburbie (în care totul arată mai bine ca la Bucureşti!) de unde se poate vedea întreg oraşul. Îmi e atât de cunoscut acum Parisul!

Duminică 10 august 1997, Versailles

Dimineață, repaus acasă. După-amiază ieşire la Versailles. Revăd palatele Grand şi Petit Trianon, apoi palatul Versailles (exteriorul), fac câteva fotografii. Lume multă, turişti, dar şi parizieni care au vrut să meargă la plimbare. Seara telefon în țară.

Luni 11 august 1997, Paris

Caniculă. După primele zile la Paris rămăsesem cu impresia că aici vara nu poate fi sufocantă. Astăzi însă este din nou cald ca la Bucureşti.

Numărul turiştilor a crescut văzând cu ochii; peste tot este aglomerație. La Notre-Dame câteva sute de vizitatori aşteaptă să intre în piața din fața catedralei. Imensitatea monumentului gotic îi înghite apoi rapid pe toți. Sunt multe de admirat înăuntru, de la piloni până la vitralii. Ghidurile se întrec să dea detalii, aşa că nu mai insist.

Pe o asemenea căldură m-am gândt că un loc răcoros poate fi La Conciergerie, primul palat regal din Paris, transformat apoi în închisoare. Nu m-am înşelat în privința răcoarei. Dar impresia sumbrei închisori nu îți poate trece uşor. Văd aici, printre altele, celulele unde stăteau deținuții. Erau împărțiți în trei categorii, după rang şi avere: cei săraci dormeau pe jos, pe nişte paie, cei mai înstăriți aveau un pat, iar cei de viță nobilă puteau chiar scrie sau citi aici. Vizitez sala unde se făcea „toaleta“ condamnatului la moarte, celula Mariei Antoaneta, camera gardianului-şef (le concierge), privesc cu spaimă o ghilotină din epocă, citesc nume din lista celor 2800 de ghilotinați ai Revoluției, dar şi documente ale timpului.

După-masă intru pentru a patra oară la Luvru. Admir (cu aer condiționat!) şcolile de pictură din Germania, Franța şi Olanda. Printre alții, mult Rubens, apoi Rembrandt, Hals, Teniers ş.a. În final, mai trec o dată prin sălile parcurse astăzi pentru o privire globală.

La ieşire, plimbare plăcută de două ceasuri prin Cartierul Latin.

Marți 12 august 1997, Paris

Caniculă. Muzeul Cluny, pe care aş fi vrut să-l vizitez astăzi, este închis. Drept urmare rătăcesc prin preajma Panteonului, revăd rue Mouffetard, Biserica Românească şi statuia lui Mihai Eminescu din preajmă, ridicată la centenarul morții poetului, în

1989, prin contribuția profesorului Aurel Răuță din Spania, fostul coleg de clasă și prieten al tatei.

Seara, cu Cornel, Christèle și Julie, suntem invitați la Răzvan. Stă în Neully sur Seine, cea mai luxoasă suburbie a Parisului. Mâncăm somon, bem un vin ales de el, ne delectăm cu alte preparate făcute de Catherine. Stabilesc să mă reîntâlnesc cu el în perioada imediat următoare, când Cornel cu Christèle vor pleca în România.

Miercuri 13 august 1997, Paris

Noapte tropicală. Fac două duşuri peste noapte pentru a mă mai răcori.

Dimineața plec fără o țintă precisă. Pe drum mă hotărăsc să vizitez Grand Palais. Cobor din autobuz în dreptul celui mai frumos şi mai impozant pod parizian: Alexandru III. Grand Palais adăposteşte într-o aripă Musée de la Decouverte. Exponate legate de fizică, chimie, astronomie, medicină etc. Caut să pătrund noțiunile de bun simț, pe celelalte mai complicate le abandonez. Văd o bucată de sol lunar, mă aşez în fața unui ecran conectat direct la satelit şi observ evoluția vremii în toată Europa, îmi fac o electrocardiogramă, sucesc de mai multe manete, intru la Planetarium.

Surpriza zilei este următoarea: cer unui calculator date meteo despre România, pentru ultimele 15 luni. Poți proceda similar cu orice țară din întreaga lume. La România apăs la un moment dat pe Câmpulung. Aflu că este situat la 45°25' latitudine nordică, 25°4' longitudine estică, maxima termică 36,1°C, minima -32,2°C, temperatura medie anuală 6,4°C. Pe an sunt 69 de zile cu precipitații, care însumează 0,65 m. Se află la 627 m altitudine. Spre comparație caut Bucureştiul: +40°C, -26,1°C, +11°C (media), 57 zile, 0,61 m, 92 m altitudine.

Parisul: +36,6°C, -13,9°C, +11,7°C, 0,64 m, 75 m altitudine. Încerc apoi pentru Constanța, Vârful Omu etc.

Seara plimbare pe Champs-Élysées, la oră de mare aglomerație (turişti, imensa majoritate). Intru într-un magazin de parfumuri: sute de sortimente. O statuie (Venus din Milo, în viziunea lui Salvador Dali) tronează în magazin impasibilă la rafinamentele din jur. Revăd Arcul de Triumf în lumina soarelui care apune. Acasă, la televizor, dau din întâmplare de Steaua care joacă la Bucureşti cu Paris Saint Germain (scor 3-2). Privesc chipurile din tribuna bucureșteană. Simt că nu-mi plac.

Joi 14 august 1997, Paris

Azi am reluat ceea ce văzusem în primele zile după venirea la Paris. De la Opera Garnier am ajuns la Biserica Poloneză şi apoi în Place Vendôme, una dintre cele mai frumoase din Paris. M-am rotit în jurul coloanei pe care Napoleon a ridicat-o în 1810 din bronzul a 1250 de tunuri, imitând Columna lui Traian. Hotelul Ritz se află în această piață superbă.

Mai departe, revăd Palais Royal cu imensa lui grădină şi iau un prim contact cu Biblioteca Națională. Mă reîntorc în Centrul Beaubourg, apoi urc la etajul cinci, pe terasă.

Închei cu Muzeul Luvru. Revăd şcoala germană, flamandă, stărui asupra Galeriei Medicis: o succesiune de peste douăzeci de tablouri de mari dimensiuni pe care Rubens le-a pictat la cererea Mariei de Medicis, soția şi apoi văduva lui Henric al IV-lea.

Vin acasă cu maşina 72, schimbată cu metroul 9. Peste câteva minute vor sosi de la Nantes, pentru a merge în România, părinții lui Christèle.

Vineri 15 august 1997, Paris

Zi în familie. Este sărbătoare şi străzile oraşului sunt pustii. Ies cu Ètienne pentru o recunoaştere prin împrejurimi. Dăm ocol stadionului Parc des Princes şi apoi luăm ca punct terminus Roland Garros. Terenurile sunt închise, nu se pot vizita. Privim de la distanță.

Prânz acasă. După-amiază ieşire în parcul Saint Cloud, cu privire asupra Parisului. Cornel fiind la slujbă, toată ziua n-am vorbit decât franțuzeşte. N-aş zice că seara n-am resimțit efectul acestui „curs intensiv“ de franceză.

Sâmbătă 16 august 1997, Paris

Întrucât gazdele mele îmi spun că vor să vadă unele magazine înainte de plecarea în România, îmi iau libertatea de a merge de unul singur în oraș. Prima etapă este muzeul Marmottan, despre care am citit la Bucureşti în consemnările lui N. Steinhardt, dar şi în ale lui Nicolae Manolescu şi Emil Manu, că trebuie neapărat văzut. Îl identific uşor, după hartă şi săgețile albastre care te poartă de la metrou până la intrare.

Se află într-o zonă minunată, lângă uriaşul parc Bois de Boulogne, şi chiar de la 10 dimineața este asaltat de turişti, deşi se află relativ departe de centru. Biletul este scump (40 de franci). Nu pot folosi legitimația de profesor, care mi-ar oferi gratuitate, pentru că intru într-un muzeu privat. Încântătoare este întreaga clădire, dar şi mai încântătoare sunt cele 100 de tablouri ale lui Claude Monet, printre care şi celebrul „Impression, soleil levant“ („Impresie, răsărit de soare“), expus la Expoziția din 1873 şi care a dat numele curentului – impresionism.

La prânz ajung pentru prima oară în cartierul La Villette, în nord-estul Parisului. Metroul mă lasă chiar la intrarea în parc.

Merg direct la „Cité des Sciences et de l'Industrie", un ansamblu inaugurat în 1986, cu o arhitectură de secol XXI. Mă joc pe câteva ecrane (pui degetul, se mişcă săgeata şi afli ce te interesează), intru în mediatecă (aici consult în fugă câteva enciclopedii şi dicţionare) şi trec spre acvariu. Admir Geoda (nu intru, căci pe această caniculă numai senzaţii tari îmi mai trebuie!), trec peste un canal artificial, pe care se merge cu vaporaşul, şi mă opresc la încântătorul Musée de la Musique. Deschis de doi ani, probabil cel mai interesant din lume în domeniu, muzeul îţi prezintă o istorie a muzicii prin instrumente. La intrare ţi se dă o cască şi în dreptul fiecărei vitrine, în timp ce priveşti exponatele, asculţi o scurtă prezentare a instrumentului şi muzica respectivă.

Nu ştiu când au trecut patru ore. M-am trezit că eram la ultima vitrină şi se anunţa că a sosit ora închiderii.

Duminică 17 august 1997, Paris

La prânz toţi cei de acasă au plecat pentru două săptămâni în România. Până în 31 august, singur. Trebuie să ud florile, să dau de mâncare la peşti şi să-mi cumpăr mâncare.

Este încă foarte cald. Ies totuşi să văd, în impunătoarea clădire a Palatului Tokyo, Muzeul de Artă Modernă din Paris. Palatul a fost inaugurat cu ocazia Expoziţiei Universale din 1937. Se află situat pe malul Senei, într-o poziţie splendidă. Văd mai toţi moderniştii: Picasso, Arp, Delaunay, Modigliani, Soutine, Brauner (un român stabilit la Paris în 1930), Matisse (cu două compoziţii uriaşe – „Dans") şi alţii. Dadaişti, suprarealişti, fovi, abstracţionişti, constructivişti, toţi sunt aici adunaţi ca la o cină de taină. Privesc, admir, dar fără frisonul dat de un Rafael, Botticelli ori Fra Angelico.

Căldura mă adună de pe drum mai devreme decât aş fi vrut. În seara aceasta îmi voi organiza programul vizitelor pentru zilele următoare la Paris. Către ora 23 va veni Răzvan să vedem, în direct la televizor, golf din SUA.

Luni 18 august 1997, Paris

Noapte răcoroasă, deci dorm bine. Asta începând cu ora 3.30, după ce a plecat Răzvan. Ştiu regulile la golf, este simplu când ţi se explică clar.

După programul de dimineaţă, plec la Palais de Chaillot pentru a vizita cele trei muzee de aici. Cel al cinematografului, pe care aş fi vrut în mod special să-l văd, este închis după incendiul din luna trecută (trecusem pe acolo cu o zi înainte). Intru la Muzeul Omului, cu exponate privind evoluţia speciei. Exemplificări cu obiecte caracteristice pentru toate zonele Terrei. Mă joc pe două ecrane, dar totul fugitiv pentru că, în mare parte, muzeul nu este climatizat şi mi-e imposibil să stau înăuntru. Clădirea se află în plin soare, iar la caniculă se adaugă căldura reflectoarelor.

Vreau să schimb radical coordonatele şi iau un autobuz până în apropierea cimitirului Montmartre. Cu experienţa precedentă (doar am trecut prin cimitirele Montparnasse şi Père Lachaise!) intru sigur, cer de la poartă un plan şi plec în identificarea câtorva personalităţi. Cimitirele din Paris sunt ca nişte adevărate muzee: cu pază, cu ore de deschidere şi închidere, cu personal care îngrijeşte totul, cu poliţie care patrulează, cu maşinuţe electrice pentru zonele îndepărtate etc. Tentaţiile sunt multe, dar mă opresc la câteva nume: Stendhal, pictorul şi poetul Victor Brauner, plecat din România (găsit din întâmplare, căci pe plan nu figurează), marele balerin Nijinski, fraţii Goncourt şi alţi câţiva.

Ies din Montmartre, iar pentru ca tacâmul să fie complet, trec și prin micul cimitir St. Vincent, sperând să găsesc (măcar aici!) o oarecare neorânduială. Nicio șansă! Îl identific pe Utillo, dar nu merg mai departe cu „descoperirile“, pentru că este foarte cald şi aici găsesc umbră puțină.

Închei cu o plimbare în preajma Turnului Eiffel (este mare febră, căci în câteva zile va sosi papa Ioan Paul al II-lea), a Şcolii Militare şi a sediului UNESCO. Recunosc cu plăcere profilul sediului Organizației Națiunilor Unite, atât de mediatizat cu ani în urmă în România.

Cumpăr ceva de mâncare şi... acasă.

Marți 19 august 1997, Paris

A trecut o lună de la plecarea din România. Mi se pare foarte mult de atunci, căci în fiecare zi am văzut enorm de multe lucruri noi.

Am făcut inventarul a ceea ce mi-a rămas de văzut la Paris. Relativ puțin, nesocotind nimicurile.

Astăzi am vizitat Muzeul Rodin, găzduit din 1919 de una din cele mai frumoase clădiri din Paris: Hôtel Biron (hôtel – cu sensul de „clădire seniorială“). Îmi aduc aminte de lecția din manualul de franceză de la liceu (este un sfert de veac de atunci!) când am învățat despre „Les Bourgeois de Calais“ („Burghezii din Calais“), cei șase orășeni care datorită spiritului lor de sacrificiu au salvat viața concetățenilor. Ştiu şi acum fotografia care ilustra textul şi îmi sună viu în urechi glasul profesoarei de franceză care ne preda. „Les Bourgeois de Calais“, vestitul grup statuar al lui August Rodin, l-am admirat astăzi aici.

În acest muzeu fermecător se află adunate sculpturile capitale ale artistului, iar alte câteva de mari dimensiuni se

găsesc în grădină. Celebrul „Gânditor“ este tot în acest loc, alături de „Burghezi“. Nu mai puțin faimoasa sculptură „Sărutul“ (în marmură albă), pe care E. Lovinescu o dădea ca exemplu în articolul său „Impresionismul în critică“, tronează la parter. Când am zărit-o, mi-am reamintit replica în bronz văzută la Muzeul Național de Artă din Bucureşti, pe când aveam 20 de ani, care îmi stăruie şi acum în memorie. Plec încântat de această colecție de artă, unde am intrat pe gratis cu legitimația de profesor.

La prânz mă întâlnesc în fața Bisericii Ortodoxe Române din perimetrul bulevardului Saint Germain cu dl. Dumitru Crețu. Trăiește de 50 de ani la Paris. Discutăm patru ore încheiate, într-o cafenea din apropiere, despre diaspora românească. Aproape nu există personalitate a exilului românesc la Paris de care să-l fi întrebat şi pe care să n-o fi cunoscut direct. Aflu multe noutăți, de cele mai multe ori surprinzătoare. Ne vom revedea mâine.

Miercuri 20 august 1997, Paris

Pe zi ce trece, totul devine mai simplu la Paris. Câteodată tot am senzația că mă aflu la Bucureşti, mai ales în visurile din timpul nopții.

Căldura a devenit mai suportabilă, deci se poate colinda în voie. Iau metroul şi cobor în stația din apropierea Universității Sorbona. Intru în Muzeul Cluny (Muzeul Național al Evului Mediu) unde sunt imediat ”transportat” prin exponate cu câteva sute de ani înapoi. Statuete, vitralii, pictură tapiserii, orfreverie, ceramică, manuscrise etc.

La ieşire scot ghidul ”Michelin” pentru a vedea ce voi face mai departe. Mă hotărăsc, după oarecare ezitări, pentru Muzeul Prefecturii Poliției. Nu-mi plac formalitățile şi mă simt prea

liber acum pentru a mă supune unui eventual control înainte de vizitare. Întreb la intrare unde se află muzeul; mi se răspunde că la etajul doi. La parterul clădirii o doamnă îmi zâmbeşte. Îi spun că aş vrea să văd muzeul şi mă pofteşte să intru fără să-mi ceară măcar să-mi deschid rucsacul, procedeu frecvent la Paris în toate spațiile destinate vizitării. Urc şi mă aştept la un eventual control la intrarea în muzeu. Deschid uşa şi nu zăresc pe nimeni. La un timp, după ce încep să cercetez exponatele, trece un domn grăbit cu care mă salut. În rest, de capul meu în sediul Prefecturii Parisului!

Muzeul îmi depăşeşte aşteptările. Exponate, unele de acum trei sute de ani, care prezintă istoria poliției pariziene de la începuturi până în zilele noastre. Muzeul a fost creat în 1909 şi se află în sediul poliției din arondismentul 5. Muzeul Cluny a fost înființat în 1844. Sună frumos!

După-amiază mă reîntâlnesc în fața Bisericii Ortodoxe Române cu dl. Dumitru Crețu. Mi-a adus o duzină de cărți, ca să le iau în România: Eliade, Cioran, literatură din exil. Ne întâlnim și cu dl. Holban, care locuieşte de 11 ani la Paris şi va pleca spre țară în septembrie. Stăm câteva ceasuri de vorbă la cafeneaua Cluny, locul de întâlnire al studenților români de la Paris în urmă cu un veac (Barbu St. Delavrancea era printre ei şi stătea în apropiere, pe rue de la Sorbone).

Seara, la despărțire, dl. Crețu mă duce să văd cu ochii mei ceea ce le spun elevilor mei de liceu în țară, când îl predau pe Eugène Ionesco. În imediata apropiere a Senei, pe rue de la Huchette, se află Théâtre de la Huchette, unde se joacă neîntrerupt „Cântăreața cheală“ şi „Lecția“, piesele de teatru absurd ale lui Ionesco, de 41 de ani. Este spectacol şi în seara aceasta, de la ora 19. 180 de franci pentru spectatorul obişnuit, 120 pentru studenți. Cred că este singurul teatru din Paris care în august mai are porțile deschise. De la inaugurarea sălii în

1957, aici s-au dat peste 13.000 de spectacole, în fiecare seară, cu aceste două piese. Unic în lume!

Joi 21 august 1997, Paris

O lună de când mă aflu la Paris. Extazul a trecut şi s-a instalat privirea critică. Oraşul rezistă însă.

De dimineaţă am plecat direct la Muzeul „Jacquemart Andre“, găzduit de cea mai frumoasă clădire seniorială (hôtel) pe care am văzut-o până acum la Paris. Acest palat, proprietatea lui Edouard André şi a soţiei sale, Nelie Jacquemart, a adunat în sălile sale capodopere ale picturii universale, toate expuse într-un spaţiu încântător. Vizita este audioghidată.

La ieşire, fără să am un plan precis, m-am lăsat pradă hazardului. Mi-a ieşit în cale uriaşa biserică Saint Augustin, construită în secolul al XIX-lea. Înaltă de 80 de m (domul) şi lungă de 100, seamănă cu Domul Invalizilor. Mai departe am revăzut Biserica Madeleine şi Grădinile Tuileries. Tot oraşul este plin cu grupuri de tineri din toată lumea (130 de ţări), sosiţi prin sprijinul bisericii catolice pentru o săptămână la „Journées Mondiales de la Jeunesse – 1997“. Punctul central este întâlnirea cu Papa Ioan Paul al II-lea, care a venit azi-dimineaţă la Paris. Inspirat, m-am aşezat pe drumul ce duce spre Champ de Mars, unde urma să vorbească. L-am văzut aici, de la câţiva metri de mine, salutând mulţimea.

Mi-a fost imposibil să-l revăd şi în faţa Şcolii Militare, întrucât peste o jumătate de milion de oameni doreau acelaşi lucru. L-am putut zări aici doar de la câteva sute de metri. L-am ascultat şi seara, acasă, la televizor, unde am avut timp să ajung în timp util pentru a-l urmări.

Vineri 22 august 1997, Paris

Toată ziua mă plimb într-unul dintre cele mai frumoase cartiere ale Parisului: Marais. Cobor din metrou (supraaglomerat de pelerinii care au venit să-l întâlnească pe papă) şi nimeresc exact ţinta: Muzeul Carnavalet. Este aici o ilustrare a istoriei Parisului, cu exponate mozaicate. Am rătăcit trei ore prin sălile acestui muzeu, care are peste o sută de ani, ameţitor prin diversitate. Acum înţeleg de ce scria G. Călinescu în *Istoria literaturii române*... că eseul *Pseudo-Kynegetikos* al lui Odobescu este... „muzeul nostru Carnavalet“.

Am mâncat sandvişurile de prânz, pregătite de acasă, în scuarul din apropiere, ferit de căldură. La doi paşi se află minunatul Muzeu Picasso, pe care l-am parcurs de două ori, fericit că are şi aer condiţionat. Toată „nebunia“ vieţii artistului se află adunată aici.

Seara mănânc în oraş cu Răzvan, plănuind o întâlnire pentru mâine.

Sâmbătă 23 august 1997, Chantilly

Caniculă. Pe străzi zeci de mii de pelerini schimbă atmosfera şi compoziţia Parisului. Oraşul adevărat l-am prins doar în primele zile după venirea mea aici, când încă nu era sub asaltul turiştilor.

Plec cu Răzvan la 30 km de Paris pentru a juca golf (el, nu eu!) pe terenul de lângă localitatea Chantilly. Castelul Chantilly nu dezminte frumuseţea artei arhitecturale franceze. Nu am timp să-l admir în interior.

Zi în care văd golf pe unul dintre cele mai frumoase parcursuri din Franţa. Sport de aristocraţi. Răzvan are ceva ani vechime şi loveşte mingea foarte bine. Eu am ţinut doar evidenţa!

Seara revenim în Paris, într-un oraş supraîncălzit.

Duminică 24 august 1997, Paris

Caniculă, probabil s-a ajuns la 33°C. Trei săptămâni de căldură toridă este un record pentru Paris.

Plec fără convingere spre Muzeul Național de Ceramică, aflat la intrarea în parcul Saint Cloud. Fac de acasă un sfert de oră pe jos. Semiclimatizat, muzeul oferă amatorilor de artă miniaturală mii de exponate. N-am zăbovit prea mult înăuntru. Căldura în unele săli este insuportabilă.

Este prima zi de la sosirea mea aici când la prânz mă întorc acasă. O aversă miraculoasă, către ora 18, reîmprospătează aerul. Ies pentru o plimbare nocturnă în oraș. Refac traseele de peste zi. Descopăr în noapte un Paris inedit.

Paşii m-au purtat din întâmplare pe rue Washington, unde la nr. 5 a stat poeta Elena Văcărescu. De aici a expediat la Câmpulung scrisoarea, pe care o am în arhiva personală, către Matilda Niculcea Popescu, directoarea Şcolii Normale de Fete din Câmpulung. Strada pe care a locuit Elena Văcărescu este situată la doi paşi de Arcul de Triumf.

Azi a fost ultima zi din manifestările organizate de biserica catolică: „Journées Mondiale de la Jeunesse“, ediția a XII-a. Papa Ioan Paul al II-lea s-a adresat mulțimii, estimate la 1.000.000 de oameni, pe hipodromul de la Longchamps, pregătit în acest scop. Zeci de mii de tineri au dormit peste noapte acolo. Presa consideră că totul a fost o reuşită.

Luni 25 august 1997, Paris

Sunt puțin obosit de atâtea capodopere. Va trebui să mai treacă un timp pentru a le digera.

Itinerarul parizian de astăzi a debutat cu Muzeul Eugène Delacroix, locuința unde pictorul şi-a petecut ultimii ani de

viață. Aşa cum mă aşteptam, aici nu sunt lucrări capitale. Pot admira atelierul artistului, paleta, pensule, schițe pentru tablourile celebre.

Pe malul celălalt al Senei intru în biserica Saint Gervais, în forma actuală din 1657. Istoria ei este foarte bogată, n-o înşir aici. În Primul Război Mondial un obuz tras de germani de la mare distanță, cu vestitul tun „Dike Bertha“ („Bertha cea grasă“), a lovit biserica în timpul oficiului divin şi a făcut peste o sută de victime.

În cartierul Marais revăd frumoasa Place de Vosges, apoi mă îndrept spre Hôtel de Soubise, care adăposteşte Muzeul de Istorie a Franței. Clădirea are peste 250 de ani, iar interiorul este de vis.

Canicula a mai slăbit pe la prânz. Seara se poate respira.

Marți 26 august 1997, Paris

Vestea cea bună: a încetat canicula!

M-am trezit târziu. Am plecat de acasă nehotărât, urmând a lua o decizie în ultimul moment. Călătoresc cu autobuzul 62 până spre extremitatea estică a Parisului. La coborâre zăresc contururile clădirilor din Place de la Nation. Citesc din ghidul ”Michelin”, mă edific, plec mai departe. Ajung în Place de la Bastille şi mă meditez puțin la semnificația locului. În mijlocul pieței se află Colonne de Juillet, ridicată în memoria parizienilor omorâți în iulie 1830. Pe diversa rue St. Antoine mă poartă paşii până la admirabilul Hôtel de Sully (1634), construcție a Marelui Secol francez. Iau de la Centrul de Informații pliante.

Mănânc sandvişurile în Place des Vosges şi mă îndrept spre Hôtel de Ville, Primăria Parisului, unde găsesc o expoziție de zile mari: „Pierre et Rome – vingt siecles d’élan createur“.

Majoritatea exponatelor provin din Biblioteca Apostolică a Vaticanului. Pot admira cele mai valoroase manuscrise pe care le-am întâlnit vreodată (unele consultate de Petrarca sau Montaigne), capodopere ale miniaturii medievale şi renascentiste, scrisori şi manuscrise ale lui Michelangelo, „Pieta“ (în copie, adusă din depozitele Vaticanului), medalii ale papilor, busturi de împărați romani (sculpturi din Antichitate), gravuri din secolul al XVI-lea de o calitate excepțională, traseul papei Pius al IX-lea, lămpi din catacombele primilor creştini, mitra papei Ioan Paul al II-lea etc. Expoziția este prilejuită de venirea papei la Paris.

Spre seară iau autobuzul 73 din Place de la Concorde până la capăt, în cartierul La Défense. Arhitectură de secol XXI. Îmi înalț privirea spre La Grande Arche, urc pe treptele ce duc sub el şi de aici văd departe, până la Arcul de Triumf. Deşi este cam târziu, spre sfârşitul programului de vizită, intru în Muzeul Automobilului, unde parcurg întreaga istorie a mașinii pe patru roți, ilustrată cu peste 100 de exponate. Din „preistorie“ (1890) şi până în timpurile moderne.

Miercuri 27 august 1997, Paris

Azi este Sfântul Adrian în calendarul creştin ortodox. Parisul s-a mai liniştit după febra pelerinajului din săptămâna trecută,

Mi-au rămas obiective importante relativ puține de văzut (ar fi mai multe, dacă mă gândesc bine, dar este vorba de cele care merită banii şi timpul). Mă hotărăsc pentru Muzeul Marinei, aflat în Palatul Chaillot. Văzusem până acum un singur Muzeu al Marinei, la Constanța, dar aici este cu totul altceva. Exponatele demonstrează elocvent cum a devenit Franța ceea ce este astăzi, pentru că puterea Franței a însemnat şi forța flotei sale. Sunt în acest muzeu zeci de vase care

reproduc, la scară, tot ce a existat mai de preț în navigația franceză. De asemenea, multe exponate de epocă, fragmente de pe vapoare scufundate, aparate de măsurat, tunuri, pictură de inspirație naivă, ilustrarea aducerii pe o navă a obeliscului egiptean din Luxor până în Place de la Concorde etc.

În apropiere se află uriaşa biserică Saint-Pierre de Chaillot, terminată în perioada interbelică. La doi paşi, Muzeul Guimet, parțial închis pentru reamenajare, îmi etalează comorile de artă japoneză şi chineză (din secolul V până în secolul al XIX-lea), aduse din Orient de Emile Guimet (1836-1918), fondatorul muzeului.

Ultimul popas al itinerariului de azi a fost catedrala Saint-Philippe, construită în 1774 de Chalgrin (arhitectul Arcului de Triumf) în stil neoclasic, marcat prin întoarcerea la Antichitate şi simplitate.

Tunetele de la ieşire mă trimit repede spre metrou.

Seara va veni Răzvan să vedem la tv Steaua jucând meciul retur cu Paris Saint Germain.

Joi 28 august 1997, Paris

Titluri ditirambice în presa franceză după victoria zdrobitoare a parizienilor („Ca într-un vis“, „Incredibil“ etc.). Aseară s-au auzit claxoanele celor care plecau de la stadion (aflat în apropiere) până spre miezul nopții. Pe Champs-Élysées a fost manifestație.

Vremea s-a răcorit şi se poate umbla în voie. Intru în Musée de l'Orangerie, pe care-l ocolisem de multă vreme, lăsându-l în rezervă. Soutine, Picasso, Modigliani, Cezanne, Renoir, Derain, Rousseau, iar la parter, în două încăperi ovale, o succesiune de opt pânze având aceeaşi temă: „Nymphéas“ de Claude Monet.

La ieşire rătăcesc prin oraş. Descopăr librăria românească de la Paris, închisă din păcate, căci librarul George Pişcoci este plecat în ţară. Pe firmă: „Librairie de savoir. Librairie roumaine antitotalitaire“. În stânga, de o parte, stema României, în cealaltă, drapelul tricolor.

Revăd, în acelaşi arondisment 5, Panteonul, Jardin des Plantes, apoi tai oraşul în direcţie opusă şi în Montmartre regăsesc, albă în bătaia soarelui, bazilica Sacré-Coeur.

Seara, la televizor, o emisiune mamut despre mafia.

Vineri 29 august 1997, Paris

A trebuit să treacă o lună pentru a avea reacţii normale la tot ce se află în jurul meu. Străzile nu mi se mai par aşa aranjate, maşinile aşa de noi, clădirile aşa de frumoase, oamenii aşa de bine îmbrăcaţi, muzeele aşa de spectaculoase, catedralele atât de monumentale etc. Voi descoperi în ţară că şoselele sunt proaste, că oamenii nu se respectă, că sărăcia îşi arată faţa, că nu sunt turişti străini decât de… sămânţă şi altele. Este uşor de trăit în ordinea şi precizia de aici. Dacă se schimbă ceva, eşti anunţat, autobuzul circulă după progam, totul este aşa cum scrie în ghid, de la magazin îţi alegi ce-ţi place, fructele sunt toate ca pentru expoziţie ş.a.m.d. Probabil că în România va trebui să mă readaptez.

Pentru că am văzut mai tot ce este semnificativ la Paris (în materie de muzee, expoziţii, monumente, catedrale, parcuri etc.), în aceste zile (au mai rămas doar patru!) mi-am propus să mai admir câteva obiective. Aşa, de pildă, azi am vizitat Petit Palais – pictură şi sculptură franceză de secol XIX. Am intrat însă pentru prima oară în Musee National de la Légion d’Honneur et des Ordres de Chevalerie. N-aş zice că a meritat

banii (20 de franci, tarif redus pentru studenți şi profesori), dar tot am rămas cu ceva: bastonul de mareşal al lui Napoleon, platoşa şi casca împăratului, câteva ordine regale româneşti (printre alte sute din întreaga lume), Crucea de fier germană, Medalia recuceririi Transilvaniei (bătută de unguri în 1940), Ordinul Casei de Hohenzollern etc.

Am trecut strada şi am intrat, pentru a treia oară, în fascinantul Musée d'Orsay, amenajat în fosta gară Orsay, acum evident dezafectată (soluție foarte ingenioasă). Am readmirat Ingres, Delacroix, Chasseriau, Daumier, Moreau, Renoir, Pissaro, Sisley, Degas, Monet, Gauguin, Signac, Seurat, Toulouse-Lautrec, Van Gogh, Cezanne şi alții.

După ora 18, în drum spre Sorbona, intru în Biserica Ortodoxă Română, dau târcoale statuii lui Eminescu (stilizat, poetul ține în mână o carte, unde se poate citi, în franceză, prima strofă din „Odă în metru antic"). Mă gândesc la Aurel Răuță, profesorul de la Universitatea din Salamanca, fost coleg de clasă al tatei, care a finanțat organizarea centenarului Eminescu la Paris în 1989. Mă scurg apoi pe sub zidurile Sorbonei şi mă opresc în Place de la Sorbonne, unde două fete cântă foarte frumos la chitară şi sintetizator piese clasice, iar după aceea dansează. Turiştii aplaudă şi pun câte o monedă. Un grup de țigani din România se substituie în acompaniatorii trupei şi vor să profite, întinzând cutia milei prin fața privitorilor.

Sâmbătă 30 august 1997, Paris

Îmi iau rămas-bun de la cartierul Montparnasse. Urc în Turnul Montparnasse până sus, la etajul 56. Ocolesc gara, ajung în Place de la Catalogne (arhitectură modernă) şi mă opresc la Muzeul Bourdelle. Găzduit chiar în atelierul şi locuința

sculptorului (un discipol al lui Rodin), muzeul prezintă sute de creații ale lui Antoine Bourdelle, un prolific sculptor și pictor. Lume puțină. De altfel, febra turistică pariziană a mai scăzut.

Coborând spre Sena, intru în Facultatea de Farmacie, revăd Jardin du Luxembourg şi prin bulevardul Saint Michel ajung la metrou. Fac mici cumpărături pentru că mâine va sosi din România întreaga familie: Cornel, Christèle, Julie, dar și Colette cu Ėtienne.

În această seară se anunță la TV că 1997 a fost cel mai bun an pentru turismul francez. Se estimează 70 de milioane de turişti, echivalentul populației Franței.

Duminică 31 august 1997, Paris

Suntem cu toții acasă. Impresii, în general bune, la venirea din România. Vedem casetele filmate acolo: Mălin – locul de obârşie al familiei Săvoiu, casa bătrânească, bradul din curte sădit de bunicul în 1913, Voina, toate au ajuns la Paris.

În noaptea precedentă lady Diana s-a zdrobit cu automobilul sub podul Alma Marceau. Emisiuni speciale, de o oră, la prânz şi seara.

Luni 1 septembrie 1997, Paris

Dimineață program domestic. Prinde bine, căci după o lună şi jumătate de „marşuri“ zilnice o mică recuperare nu strică.

După-amiază merg cu Ėtienne la Musée de la Chasse et de la Nature. Arme, trofee, tablouri, unul dintre cele mai bogate muzee din Europa în acest domeniu. La ieşire o bere, apoi un ultim tur prin zona Saint Denis.

Seara, masă în familie la o bătrână pariziană. Preparate tradiționale, nimic de super-market. Va să zică mai există şi aşa ceva la Paris!

Marți 2 septembrie 1997, Paris

Ultima zi la Paris. Puțină nostalgie. Soare de toamnă, fără putere.

Au plecat la Nantes Colette şi Ètienne. Mai bine de 400 de km, în două ore cu trenul.

Mi-am făcut bagajul. Seara cuvinte de despărțire cu Cornel și Christèle. A fost una dintre cele mai frumoase vacanțe pe care le-am avut vreodată.

Parisul a devenit realitate, nu mai este un mit. Dar nu ştiu dacă nu se va retransforma într-un mit peste câteva zile, când voi pleca de aici.

Este ora 23.30. Punct final însemnărilor pariziene.

Note germane: Bavaria (1998)

Sâmbătă 1 august 1998, Vama Borș

Plecare spre München cu autocarul dintr-un Bucureşti răvăşit de caniculă. Nopțile precedente am dormit pe balcon. Disfuncționalități la îmbarcarea în autocar (nota românească!), uitate relativ repede de frumusețea drumului.

Merg spre Vest! Străbat munții pe Valea Oltului, apoi regăsesc Ardealul ceva mai răcoros, totuşi apăsat de căldură. Oameni diverşi în autocar. Nu zăresc la niciunul fiorul călătoriei. Sibiu, Mediaş (trec pe lângă Liceul de Aviație, unde tata a fost profesor la începutul carierei sale), Sighişoara, Cluj, Oradea. Vamă la Borş, spre lăsatul serii, lângă un lac unde trebuie să suport asaltul țânțarilor. Vameşii maghiari ne cer să dăm jos toate bagajele din autocar. Exces de zel!

În Ungaria aceleaşi impresii ca anul trecut: comparativ cu România, drumuri mai bune, case mai frumoase, totul îngrijit, noaptea – prin lumini – mai puțin neagră.

Duminică 2 august 1998, München

Către ora 3 dimineața trecem prin Budapesta. Şoferul nu ştie drumul foarte bine (toate firmele de transport din România, ți se spune când ceri informații, sunt serioase!) şi orbecăie preț de vreo oră prin oraş. Călătorii sunt indignați, eu sunt însă

fericit pentru că văd urbea. Dimineața ajungem în Austria. Văd prima dată această țară (cât de târziu!) care seamănă cu o imensă grădină. Oriunde ți-ai arunca ochii, arată ca într-o revistă. Tot ce nu se poate în România, aici pare a fi posibil.

Peisaje splendide, cu Alpii proiectați pe cer şi la poale cu lacuri limpezi, brăzdate de iole. Viena, privită din trecere, superbă. Intrarea şi ieşirea pe autostrăzi se face prin pasaje suspendate, pe care mergi zdravăn, fără aşteptările din Bucureşti. Comparațiile vin inevitabil! Pe nesimțite ajungem în Germania, care nu pare decât o prelungire a Austriei (se poate spune şi invers). Vama nu mai există. Luăm drumul Münchenului (ce altceva decât autostradă!) şi după-amiaza pun piciorul în capitala Bavariei.

În autogară mă întâlnesc cu profesorul Ion-Șerban Ticăloiu, care mă așteaptă. Este un câmpulungean plecat cu familia în Germania pe la mijlocul anilor ‘80, la care voi locui. În drum spre casă trecem pe la o proprietate a lui de la marginea orașului München, un plăcut loc de refugiu la sfârşit de zi ori de săptămână. Găsesc un mic rai, multiplicat de „n“ ori pe fiecare străduță. Căsuță cochetă din lemn, iarbă, flori, pomi, pești, o oază de verdeață. Pe lângă căsuță se află diverse obiecte de trebuință, care stau peste noapte afară, fără să le fure nimeni. Aici e Germania!

Seara acasă, cu o masă copioasă, pe care profesorul o numeşte „frugală“, cu atmosferă germană, dar cu vorbă românească.

Luni 3 august 1998, München

De dimineață merg spre centrul Münchenului cu o imensă curiozitate. Mă familiarizez cu metroul, foarte sobru și practic. Cobor în inima orașului, cu senzația că îl știu deja de undeva. Recunosc totul din documentarea anterioară şi îi aduc

profesorului Țicăloiu, care mă însoțește, chiar unele noutăți. Străbatem zona pietonală, cu multe magazine, în care deocamdată nu intru pentru că vreau să prind atmosfera de afară. Poposim în Viktualienmarkt, celebra piață unde poți vedea (și cumpăra, evident!) o varietate imensă de produse. Sunt mulți turiști, dar nu este Babylonul de la Paris, căci vorba nemțească domină de departe. Stăm la o masă și beau „ein Mass“, o halbă de 1 litru cu bere. „Încântarea“ generată de alcool se produce destul de repede și cu ea în cap peregrinez o vreme pe străzile orașului.

E Occident, dar nu este ca la Paris. Orașul München a fost în mare parte distrus în timpul războiului și nu mai are patină. Totul este reconstruit, aranjat, funcțional, făcut să te ajute. Cineva s-a gândit înainte de tot ce vei avea nevoie. Sar imediat în evidență calmul, liniștea, lipsa țipetelor și a isteriei de care dai la tot pasul în București. Dimineață, în tot metroul, vorbeau două italience între ele. Singurele. Nemții tăceau. Când mergi la cumpărături lași mașina în parcarea din fața magazinului sau în apropiere și n-o încui. Nu claxonează nimeni când faci manevre pe o stradă îngustă, nu înjură nimeni, ca să nu mai vorbesc de gesturi obscene.

Aceeași masă copioasă la întoarcere, în orele după-amiezii. Cu excepția domeniului culinar, am început domol și sper să am resurse în continuare. O vorbă a profesorului Țicăloiu: „Excursia culturală înseamnă muncă!“

În seara aceasta am făcut deja planul pentru mâine.

Marți 4 august 1998, München

Se cheamă că intru în atmosferă. Toate încep să capete o valoare de normalitate.

Ies în oraș și pe malul Isarului identific ușor, după hartă, „Deutches Muzeum“. Este cel mai mare muzeu tehnic din

lume. Mă interesează avioanele, automobilele, istoria tiparului, vapoarele. L-am parcurs doar parțial până în orele după-amiezii. Fac și câteva fotografii, primele la München.

Am început moderat, fără excesele pietonale de anul trecut din Paris. Probabil că mă voi „înverșuna“ de mâine, când va fi prima zi plină, petrecută de dimineață până seara în oraș.

Masă îmbelșugată, stropită cu un soi de vin macedonean, de care aflu pentru prima dată. Spre seară plimbare prin împrejurimile Garchingului, unde văd (la doar câțiva km de München) o „Germanie campestră“, plină de farmec.

Printre picături, răsfoiesc albumele de artă și enciclopediile din imensa bibliotecă a profesorului Țicăloiu. Unele volume sunt rarisime, ca de exemplu „Brockhaus Encyklopädie“, care nu există (îmi spune profesorul, care a verificat!) nici la Biblioteca Academiei Române din București. Mă inundă imediat o atmosferă mult diferită față de cea din România. Am grijă să mă protejez însă de asaltul năucitor al informației, de vreme ce voi sta aici (sper) până către sfârșitul lunii august.

Miercuri 5 august 1998, München

Zi de vizită a catedralelor müncheneze: Frauenkirche, Michaelskirche, Theatinerkirche, Peterskirche. Atmosferă de reculegere în toate, dominată mai ales de acordurile de orgă.

Bat centrul orașului de dimineață până seara. Dimineață, mașina 290 cu care merg în centru, avea înscrisă pe program ora plecării: 9 și 9 minute. Exact atunci a pornit. „Mai și întârzie!“ îmi spune profesorul. „Cât?“ întreb eu cu oarecare îngrijoare. „Unu-două minute!“ mi se răspunde.

Azi schimb primele cuvinte în germană. Cumpăr de la librărie un ghid și cer informații. Aflu tot ce vreau, cu completări englezești din partea vânzătorului.

Iau și câteva pliante ce-mi vor fi de folos. Vremea este deocamdată răcoroasă, propice mersului. Se anunță însă caniculă.

Am în fața ochilor, xeroxate în țară, însemnările de călătorie despre München ale lui Nicolae Filimon, publicate în 1858. Constat cum ceea ce vedea acesta în urmă cu 140 de ani a rămas, în unele locuri, neschimbat. Am făcut proba cu cele patru catedrale ale oraşului.

Joi 6 august 1998, München

Vreme superbă. Cer senin toată ziua, răcoare, puțină căldură la prânz.

Vizitez „Alte Pinakothek“, cel mai vestit muzeu din München, redeschis abia de două săptămâni, pus la punct cum rar se poate vedea. Mai puțin consistent decât mă aşteptam, îmi permite în trei ore şi jumătate să iau tablou cu tablou, plus turul final – recapitulativ. Am recunoscut multe tablouri pe care le ştiam de acasă, din reproduceri, dar dintre toate m-a înfiorat autoportretul din 1500 al lui Albrecht Dürer, o pasiune a mea încă din studenție.

După un muzeu de talia lui „Alte Pinakothek“ nu mai poți vedea în aceeaşi zi un altul, chiar dacă timpul ți-ar permite. Drept urmare o iau razna pe străzi, bucurându-mă de tot ce îmi iese în fața ochilor. Nimeresc într-un magazin cu icoane vechi (din Rusia, Germania şi din România – una singură) şi intru în vorbă cu cel care le expune: au prețuri exorbitante, de mii şi zeci de mii de mărci. Mă gândesc la icoanele furate din bisericile româneşti care au luat calea Vestului.

Drumul mă scoate la Atena Münchenului: Königsplatz. Propileele, Glyptoteca şi Colecția de antichități formează un ansamblu de clădiri care te trimit direct în Antichitate. Pentru

o clipă uiți că trăiești în contemporanitate. Le admir în soarele tare al după-amiezii şi îmi propun să le vizitez mâine.

Tai centrul şi prin Hofgarten intru în Englischer Garten, cel mai mare parc din interiorul unui oraş german. Gazon tuns, arbori curățați de uscături, alei bine trasate, lac cu peşti uriaşi şi păsări sălbatice care mănâncă din ce le aruncă trecătorii. Biciclete peste tot; de altfel oraşul este plin de biciclişti, nu din sărăcie ca-n China, ci pentru decongestionare şi evitarea poluării. Trec pe lângă Turnul chinezesc, de fapt o replică, pentru că originalul a ars în timpul războiului. Prin locul pe unde au trecut odinioară Dinicu Golescu şi Nicolae Filimon ajung în extremitatea nordică a parcului, la Seehaus, unde se bea bere mai ales, dar se şi mănâncă zdravăn, ca mai peste tot aici. Pe o alee ies în Schwabing, un Montmartre münchenez, rămas însă fără artiştii de odinioară. Zăresc, de pildă, casa în care a lucrat Paul Klee, dar văd că nimeni n-o mai bagă în seamă.

Vineri 7 august 1998, München

Cufundare în Antichitate. În Königsplatz, locul defilărilor naziste de odinioară, vizitez „Staatlichen Antikensammlungen“, bogată colecție de vaze greceşti, şi „Glyptothek“, una dintre cele mai celebre colecții din Europa în ceea ce priveşte sculptura greacă şi romană. Ambele clădiri au fost grav distruse în timpul războiului, dar reconstrucția s-a făcut cu meticulozitate şi exactitate.

După-amiază merg la Olympiazentrum, locul de desfăşurare al Jocurilor Olimpice de vară din 1972. Văd Stadionul Olimpic, cel mai modern din lume la vremea respectivă, piscina, satul olimpic. Urc în Turnul Televiziunii, la 186 de metri, unde fac fotografii şi privesc tot Münchenul cu împrejurimile.

Senzație de Tour Eiffel, cu modernitatea corespunzătoare. Jos, în lac, aceiaşi peşti uriaşi pe care îi vedeam din Turn şi la Paris.

Sâmbătă 8 august 1998, Austria

Excursie de o zi cu maşina în Alpi. Zi fără nor, căldură peste 30°C, raritate în Bavaria. Drumul către munți este unul dintre cele mai spectaculoase din Germania. Oprire la biserica Ettal, situată la 900 metri altitudine, construită în secolul al XIV-lea, cu picturi ulterioare în interior. Măreață, impresionantă, într-o poziție superbă, loc unde s-au format mari oameni ai Germaniei.

Am trecut în Austria şi am străbătut o parte din Tirol, cu lacuri magnifice şi vârfuri de peste 3000 de metri, una dintre cele mai frumoase zone pe care le-am văzut vreodată. În drum, castelul Linderhof ridicat din ordinul regelui Ludovic al II-lea al Bavariei între 1876 și 1877, parcă prea încărcat prin bogăția interioară pe care mizantropul rege a concentrat-o aici. Ca la orice castel, grădina din jur îi dă valoare.

Din porunca aceluiaşi rege s-a construit și vestitul Neuschwanstein, un castel aflat într-o poziție unică în lume. Cocoțat în vârful unei stânci, înconjurat din trei părți de creste, cu o cascadă spectaculoasă în vale şi cu un lac în apropiere (natural, nu artificial cum se întâmplă de obicei), acest castel îți taie pur şi simplu respirația. Cred că aşa ceva este foarte greu de întâlnit oriunde în lume. În apropiere, cascada are un pod suspendat între stâncile ce străjuiesc acest cuib de vulturi. Gol de sute de metri sub tine, senzație de uşoară amețeală.

Pe drumul de întoarcere, frumusețile Bavariei: lacuri, păduri de conifere, Alpii în zare, aşa-zisele sate. Șoselele sunt impecabile.

Duminică 9 august 1998, Schleissheim

Vizită în apropierea Münchenului la castelul Schleissheim, un complex care cuprinde castelul vechi şi cel nou. Cel vechi îmi ia pentru vizitat mai mult timp decât îmi propusesem şi mă determină să-l amân de pe o zi pe alta pe cel nou. Obsesia Versailles-ului, cu parcul în stil André le Nôtre. Castelele sunt refăcute după război, pentru că nimic nu se află aici care să nu fi purtat stigmatul flagelului. Am senzaţia că mă aflu în prelungirea lui august 1997 la Paris: canicula, grădina, iarba tunsă egal peste tot.

Luni 10 august 1998, München

Recitesc înainte de plecare câteva pagini din însemnările müncheneze ale lui A.E. Baconsky (o carte cumpărată de mine acum 20 de ani) şi le găsesc chiar mai minunate decât în ţară.

Pe măsură ce trec zilele ajung la aceeaşi idee, ca anul trecut la Paris: Occidentul rămâne o lume încă intangibilă pentru Est. Aici ţi se dă rest până la ultimul fenig, ţi se mulţumeşte că ai tras puţin piciorul pentru a se mişca mai în voie cel care vrea să coboare din metrou, orice informaţie ai cere ţi se oferă cu promptitudine, telefonul se conectează în secunda în care ai terminat de format numărul, nimeni nu vrea să ţi-o ia înainte în orice situaţie ş.a.m.d.

Trec pe la o agenţie de voiaj: călătorii convenabile în Germania, Austria, Elveţia şi nordul Italiei. Am început să mă încălzesc. Caut hărţi şi fac trasee.

Este luni şi mai toate muzeele sunt închise. Pot vizita însă Muzeul de Paleontologie şi un alt muzeu cu reproduceri (còpii) după statuile celebre ale Antichităţii. Admir iarăşi Königsplatz,

dau un ocol frumoasei Lenbachhaus (azi închisă), o iau spre centru cu gândul de a intra în Asamkirche (era slujbă şi am amânat) şi ajung la o altă obsesie a Antichității: Bavaria Ruhmeshalle. Pe o poziție dominantă, de unde poți vedea oraşul, uriaşa statuie a Bavariei tronează asupra locului unde se desfăşoară celebra sărbătoare a berii: Theresienwiese.

Căldură în continuare, peste 30°C, neobişnuită pentru München.

Marți 11 august 1998, München

Reluarea vizitei la castelul Schleissheim (cel nou), cu interior restaurat după bombardamentele din război. Apoi, direct în oraş, vizită la „Neue Pinakhotek“, unde timp de trei ore aerul condiționat mă apără de canicula de afară: 35°C. Pictura germană de secol XIX este fără strălucire; câțiva impresioniști francezi pun puțină lumină în tonurile prea întunecate ale tablourilor germane din muzeu.

Rătăcire prin oraş, cu noi descoperiri. Caut şi găsesc pe Oettingenstrasse, la nr. 67, fostul sediu al Europei Libere: „o casă mare, albă“, după cum mi-a fost descrisă de chelnerul întrebat de mine, care vorbea franțuzeşte, după ce în alte două locuri pe această stradă nimeni nu auzise de... Radio Europa Liberă. M-am plimbat prin curtea din fața clădirii. Un post de radio care a însemnat atât de mult pentru mine cândva. Nu găsesc nicio plăcuță pe vreun zid care să consemneze că aici ar fi existat această tribună a libertății. Acum pare o simplă clădire, purtând încă vechile semne ale unei paze serioase. Este situată la doi paşi de Turnul chinezesc din Englischer Garten.

Miercuri 12 august 1998, München

34°C. Iau bilet de autocar pentru vineri la Salzburg. Apoi la Rezidenz, Palatul Regal din München, punct central al oraşului. Aici văd impresionanta Schatzkammer (Trezoreria/ Camera comorilor), colecție de coroane regale, statuete, vase din aur, pietre prețioase ori cristaluri. Palatul Regal este un labirint de clădiri rezultat din adăugiri pe parcursul mai multor secole. La intrare, sugestiv, o încăpere cu fotografii ale Palatului distrus (dar ce nu a fost aici distrus?) în timpul războiului. Imediat, spre ieşire, vizitez Teatrul Cuvilliés, conceput în stil rococo la jumătatea veacului al XVIII-lea. Superb.

După-masă intru în cea mai mare librărie a oraşului, unde îmi pregătesc ceva bibliografie pentru viitoarele excursii. Poți lua cărți şi citi la fața locului ore întregi într-un spațiu special destinat lecturii.

Dimineață telefon din România. E atât de departe...

Spre seară admir Asamkirche, poate cea mai frumoasă catedrală a oraşului. Vagabondez kilometri întregi până pe malul Isarului, unde dau de Maximilianeum, pe care nu mai am timp să-l explorez, căci se anunță furtună. Nu plouă, dar se mai poate respira.

Joi 13 august 1998, Nymphenburg

Ploaie în rafale pe la 7 dimineața, cu bubuituri zdravene care nu mă mai lasă să dorm. A răcorit un München peste măsură de încins.

Petrec toată ziua în zona castelului Nymphenburg. Construit în stil italian, castelul are în jur un imens parc prin care m-am plimbat kilometri întregi. În drum trec pe la pavilionul de vânătoare Amalienburg (capodoperă a stilului rococo) şi pe

la Marstallmuseum, loc unde am putut admira o colecţie de trăsuri, berline, faetoane, sănii şi harnaşamente, care mai toate au aparţinut lui Ludwig al II-lea, regele în jurul căruia se învârte totul pe aici.

Reîntors, seara mă plimb în centrul oraşului, răsfoind într-o librărie un album de vreo 1500 de pagini cuprinzând evenimentele principale ale veacului nostru în toată lumea. M-au interesat în special fotografiile. România este amintită în legătură cu Nadia Comăneci, Gabriela Szabo şi moartea lui Ceauşescu.

Vineri 14 august 1998, Salzburg

Excursie în Austria la Salzburg („oraşul de sare“). Drum frumos, munţi, pădure, lacuri. Oraş asaltat de turişti, un fel de Braşov care ştie să-şi pună în evidenţă potenţialul turistic. În autocar mă recunoaşte că sunt român, după accentul cu care vorbesc germana, o săsoaică. Mă întreabă în nemţeşte din ce ţară vin. Îi răspund că din România. Atâta aşteaptă; trece imediat pe română, vine pe scaunul gol de lângă mine şi se oferă să-mi fie ghid o zi întreagă. Se numeşte Renate Kaiser. A plecat din România în anii ’80. Stă la München, dar a mai fost la Salzburg de 5-6 ori.

Sui cu telecabina până la castelul Hohensalzburg, de unde se vede ca-n palmă tot oraşul. Intru în catacombele tăiate în stâncă, trec pe la câteva biserici şi mă las dus de mulţimea turiştilor. Îmi iese în cale casa în care s-a născut Mozart, unde văd (printre altele) prima lui vioară, câteva şuviţe din părul copilului de odinioară, patul şi bucătăria, primele lui compoziţii etc.

În centru se află Domul, probabil cea mai mare catedrală din Austria, care la ieşire îmi oferă un moment unic: concertul clopotelor, o minunăţie cum n-am mai auzit până acum.

După întoarcerea la München intru în cel mai modern cinematograf din Germania (IMAX), unde pe un ecran imens mă uit la un film documentar cu secvențe din câteva regiuni ale lumii. Îți dă senzația că eşti acolo, în natură.

Sâmbătă 15 august 1998, München

Sărbătoare mare în Bavaria: Sfânta Maria. De dimineață merg la biserică, unde asist la serviciul divin. La intrare iei o carte unde găseşti textele pe care le vei cânta cu acompaniament de orgă. Preotul vorbeşte la microfon şi se aude clar tot ce spune. În biserică nu vorbeşte nimeni. Slujba durează 45 de minute, din când în când te ridici în picioare, dar nu stai așa în permanență ca să te epuizeze.

După-masă familia profesorului Țicăloiu dă o petrecere „la grădină“, căsuța din lemn înconjurată de verdeață, situată la marginea orașului, pe unde am trecut chiar în prima zi când am sosit la München. Sunt vreo 15 invitați, toți plecați din România cu ani în urmă, cu o singură excepție. Şi-au făcut aici situații, au văzut toată lumea, nu dau cu piciorul țării în care s-au născut. Sunt dintre „cei fugiți“ în anii comunismului, care şi-au adus întreaga familie şi rudele aici. Câştigă sume năucitoare în comparație cu ce poți avea în România şi se plâng că nivelul de trai din Germania este în scădere. Mofturi, după ce le ai pe toate!

Duminică 16 august 1998, München

Ieşire la Grădina zoologică. Tot spațiul este organizat cu intenția de a nu da senzația de captivitate pentru animalele

sălbatice, inerentă în astfel de situații. Zăbovesc câteva ceasuri. Unele animale le văd pentu prima oară „în carne şi oase“.

După-amiază vizită la Muzeul Național Bavarez, cu multe sculpturi în lemn de pe la 1400-1500, dar fără mari valori pentru un vizitator care nu cunoaște bine istoria locală.

La ieşire ajung până la minunatul Maximilianeum, fostul sediu al dietei bavareze, şi apoi rătăcesc prin centru. Mai toți trecătorii sunt turişti.

Ieri am aflat că zilele trecute s-a înregistrat la München cea mai ridicată temperatură de când se fac măsurători: 38°C. La Trier, în vestul Germaniei, record absolut: 41°C.

Luni 17 august 1998, Bad Griesbach

Excursie de o zi la Bad Griesbach, stațiune climaterică la circa 170 km est de München. Micuță, cochetă, liniştită (dar care stațiune nemțească n-o fi liniştită?), cu flori peste tot. N-am prea avut ce face şi după un timp m-am gândit la obiectivele pe care aş fi putut să le vizitez azi la München. Caniculă în continuare.

Marți 18 august 1998, München

Renunț la biletul de călătorie la Zürich, pentru că viza pentru Elveția mi se pare prea scumpă, deşi aş fi vrut să respir puțin aer helvet. Schimb cu un bilet pentru mâine la Nürenberg, vechi burg german, cu specific.

Plimbându-mă prin München ajung, după ce-i dădusem câteva ocoale, la frumoasa Lenbachhaus, fostă locuință, azi muzeu. Aici punctul forte este colecția celebrei grupări expresioniste

„Der Blaue Reiter“ („Călărețul albastru“), care a luat ființă chiar la München.

După amiază merg prin magazine, căscând gura, cum se spune. Obiecte casnice mai ieftine ca în România.

Miercuri 19 august 1998, Nürenberg

Plecare matinală la Nürenberg. În două ore ajung, după un drum lin cu autocarul pe autostradă. N-am documentare prealabilă decât foarte superficială pentru acest oraș şi prima grijă este să cumpăr un ghid. Caut harta de la sfârşitul ghidului, răsfoiesc paginile şi mă orientez. Vizitez casa lui Albrecht Dürer, urc în masiva cetate fortificată, bat străzile vechiului oraş, intru în catedrale.

Nürenberg a fost mutilat îngrozitor de război şi refăcut abia în 1966. Astăzi aproape nu se mai cunoaşte că pe aici a trecut flagelul. Senzație de vechime peste tot, anii 1400 sau 1500 sunt prezenți la tot pasul prin construcțiile timpului. Orașul apare frumos sub soarele verii, nu ştiu cum este când încep ploile toamnei în Germania.

Sosirea la München, către ora 19, echivalează cu venirea acasă.

Joi 20 august 1998, Lustheim

Vizită la castelul Lustheim din apropierea Münchenului. Colecție de porțelanuri. Printre cei care supravegheau exponatele dau de cineva care mi se adresează în româneşte. A plecat din țară acum 30 de ani.

În apropiere de castel este lagărul nazist de la Dachau. Mulți turişti. Trec prin muzeu, barăci, crematorii etc. Ştiu ce-a

fost, mă interesează efectiv locul. Mă abțin să fiu peste măsură de oripilat.

Întoarcere în München la orele amiezii. Cumpărături de la un magazin alimentar. Tot ce vrei, la prețuri ridicol de mici pentru un german. Calitate, design, termen pe fiecare produs. Seamănă mult cu ce am văzut vara trecută la Paris.

După-masă documentare în marea librăride din centru. Răsfoiesc diverse albume. Mă fascinează îndeosebi unul cu Everestul, scos în America. Vorbeşte despre o expediție care a filmat totul prin cel mai nou procedeu – IMAX. Voi vedea mâine filmul expediției în oraş.

Vineri 21 august 1998, München

S-a schimbat vremea, bate vântul, plouă. Seamănă cu Germania din descrieri.

Iau biletul la autocar pentru întoarcerea în România. Apoi intru la IMAX unde văd un documentar excepțional despre Everest. Ploaia mă împinge să revăd Deutsche Museum. Constat că în vizita anterioară, nefinalizată, parcursesem aproape tot. Luciditatea de acum a luat locul exaltării din primele zile. Ce va fi acasă?

Ieri la televiziunea germană s-a difuzat un film despre copiii români care sunt recrutați de bande organizate pentru a fura. Imaginile din România par, de aici, filmate în lumea a treia.

Sâmbătă 22 august 1998, Veneția

Călătorie la Veneția. Trec Alpii prin Germania şi Austria. Dimineața, soare cu ploaie, curcubee şi ceață. Drum de o frumusețe rară. Intrare în nordul Italiei, apoi spre sud pe autostradă.

Circulație grea, cu mii de maşini. Răcoarea Münchenului se transformă aici în canicula. La ora 4 a după-amiezii se zăreşte oraşul unic – Veneția. O limbă de pământ de câțiva kilometri mă duce până la marginea lui.

Iau vaporaşul şi merg până în Piața San Marco, „cel mai frumos salon al Europei“, cum a numit-o cândva Napoleon. Apoi, la întâmplare, hoinăresc prin jur: Bazilica San Marco, Palatul Dogilor, campanila bazilicii, Canal Grande, Puntea Suspinelor. Turişti din toate colțurile pământului. Aud vorbă românească şi schimb câteva cuvinte. Fac fotografii.

După familiarizare, intru în labirintul străzilor, nu mai late de 2-3 m, întretăiate de canale. Dau de o arteră principală care, prin săgeți, mă duce adânc în inima oraşului. Senzația este uşor stranie: niciun fir de iarbă, niciun copac, nicio maşină. Cumpăr înghețată şi câteva ilustrate. Căldura zilei nu poate fi înfrântă de lăsarea serii. Aerul este umed şi înăbuşitor. Trec de Ponte di Rialto şi mă afund şi mai mult pe străduțele pitorești.

Revin târziu în Piața San Marco. Este noapte, bate briza Adriaticii. În Piață trei orchestre cântă melodii de mare succes. Porumbeii au dispărut. Gondolierii caută să convingă pe fiecare că o plimbare cu gondola merită făcută. Nişte japonezi foarte tineri întreabă de preț chiar lângă mine: 150 de dolari.

Se apropie miezul nopții. Iau vaporaşul şi fac drumul înapoi pe Canal Grande până la stația terminus. Nimeresc uşor autocarul în parcare. Puțin după 12 noaptea plecăm spre München. Toată lumea doarme. Nu mă ia somnul. Știu că am ieşit din Veneția şi simt că a început să se facă tot mai rece. Probabil că afară plouă, dar nu mă mai interesează acum.

M-am sucit toată noaptea pe bancheta autocarului. Ora 7 a dimineții a venit însă destul de repede. Este lumină şi suntem pe străzile Münchenului. Ordinea germană înlocuieşte exuberanța italiană.

Duminică 23 august 1998, Garching

Iau o gustare de dimineață și după ce povestesc câte ceva despre Veneția familiei Țicăloiu, mă apucă somnul. S-au adunat două nopți nedormite. Mă trezesc la prânz.

După-masă plimbare în apropierea Garchingului. Apoi „la grădină", cu familia Țicăloiu, și acasă după apusul soarelui.

Luni 24 august 1998, München

Peregrinare în oraș prin magazine. Mii de produse de bună calitate își așteaptă cumpărătorii. Tot ce dorești.

Schimbare bruscă a timpului. Ploaie, rece. Germania pare acum mai adevărată.

Marți 25 august 1998, Bergsee

Ultima zi în Germania. Masă de prânz cu Renate Kaiser, în centru. Propune o ieșire în apropierea Münchenului, la Bergsee. Lacul minunat, aer de stațiune. Case îngrijite în stil nemțesc, biserica și cimitirul de asemenea. Doi muzicanți din România cântă turiștilor melodii din toată lumea. Mănânc o înghețată pe malul lacului. La înapoiere se lasă seara. Scurtă vizită la apartamentul din sudul Münchenului. Drumul spre Garching.

Rămas-bun de la familia profesorului Ion-Șerban Țicăloiu. Strâns bagajele. Pus ceasul să sune devreme pentru mâine.

Bună dimineața, România!

Pe urmele țarilor: Moscova și Sankt Petersburg (2000)

Sâmbătă 12 august 2000, Moscova

Ajung la Moscova într-o dimineață superbă, după două zile de mers cu trenul. Mă cazez. Îmi desfac bagajele şi, nerăbdător, ies în oraş. Prima țintă nu poate fi decât Piața Roşie, inima Moscovei. Calc aici după zece ani. Este lume mai puțină ca atunci, turişti, desigur, în majoritate. Mausoleul lui Lenin este închis. Acum nu mai face nimeni de gardă. Dau ocol Kremlinului, cu gândul la Napoleon, care a locuit aici înaintea dezastrului retragerii, şi la parada militară de odinioară, care era asistată din tribună de conducătorii statului sovietic.

Aş fi vrut să împărtăşesc aceste impresii cu cineva. Nu există. Aşadar un bun prilej de meditație solitară!

În peregrinările prin centru dau de Hotel Metropol, unde a stat în 1913 Radu R. Rosetti, autorul cărții *Prin pravoslavnica Rusie*, pe care am răsfoit-o din nou astăzi. Am luat-o cu mine din România. Din întâmplare nimeresc în stația de metrou din Piața Puşkin, unde a avut loc un atentat terorist în urmă cu doar câteva zile: mulți morți şi răniți. O fată îmi întinde o lumânare pe care o aprind.

N-am intrat în Kremlin, nici în catedrala Vasili Blajenâi; biletele sunt mai scumpe decât în Occident. Am reuşit, cu mare greutate, după îndelungi căutări, să cumpăr un ghid al Moscovei (nu grozav!) în franceză, la un preț exagerat. Cred că îmi va fi călăuza din zilele care vin.

Duminică 13 august 2000, Moscova

Dimineață privesc oraşul, pe cer senin, de la etajul al 16-lea, bucurându-mă că ploaia din timpul nopții a trecut.

Merg spre Galeria Tretiakov, unde ajung rapid cu metroul. În muzee, prețurile de intrare pentru străini sunt uriașe. Colind sălile muzeului sistematic, până trec prin toate. După ce m-am oprit în fața fiecărui tablou, la final încep vagabondajul, în voia sorții. Impresie bună, public ales. Mulți străini. Ies din Galeria Tretiakov după mai bine de patru ore.

Mă las purtat de paşi, fără să am un plan. Drumul mă duce în Parcul Gorki, plin de turişti, cu o organizare arhitectonică interesantă.

Trec bulevardul prin pasaj şi ies într-un parc de distracții, unde stau până se înserează. O iau pe malul râului Moscova. Deasupra Kremlinului, în bătaia soarelui, un curcubeu se arcuiește peste oraş.

La Moscova se vede obsesia recentă pentru automobil. Vechile maşini ruseşti stau alături de cele mai noi automobile occidentale. De la ultima mea vizită, în acești zece ani şi oamenii s-au schimbat mult ca aspect, dar şi înfățişarea oraşului. Toate bisericile sunt renovate şi, cu turlele lor aurite, strălucind în soare, sunt cele mai frumoase construcții.

Luni 14 august 2000, Moscova

Prima parte a zilei o risipesc pentru a îndeplini formalități specifice sistemului rusesc. Mă înregistrez la miliție, pentru că stau la Moscova, şi plătesc o taxă. Deşi nu aştepta nimeni la uşă, am pierdut câteva ore. Ce s-ar fi întâmplat dacă ar fi fost la rând şi alți turişti?

Trec iarăşi prin centru, unde încerc, pentru a doua oară, să intru în imensa biserică Iisus Mântuitorul de pe malul râului Moscova. O iau spre zona Noul Arbat ca să îmi cumpăr un pliant cu muzeele oraşului, scris într-o limbă de circulaţie europeană. Abia găsesc unul în engleză, cu minime informaţii.

Ultima parte a zilei o petrec în biserica Ielohovskaia, unde gălăgia străzii este înlocuită cu slujba ţinută de patru preoţi. Am descoperit aici o parte din Rusia pravoslavnică de altădată, cu mulţi credincioşi pătrunşi de fiorul religios.

Este o temperatură de mijloc de septembrie bucureştean, dar cu o vreme schimbătoare de la ceas la ceas.

Impresii rezervate după trei zile.

Marţi 15 august 2000, Moscova

Am luat biletele de tren pentru Sankt-Petersburg. Se dau numai pe baza paşaportului, chiar şi pentru ruşi. La casa de bilete trăiesc pe viu o probă de tocare a timpului.

Azi este Sfânta Maria, dar aici nu se cunoaşte. Probabil că sărbătorile se ţin după calendarul vechi.

M-am îndreptat spre Parcul Sokolniki, loc de vânătoare odinioară pentru ţarul Alexei, în speranţa că voi găsi palatul de vară Preobrajenski, amintit în ghidul general al Moscovei tradus în franceză (*Tout Moscou*), pe care îl port cu mine permanent. Lipsa oricărui plan la intrare, cât şi imensitatea fostului domeniu aparţinând ţarului, mă împiedică să identific ceea ce vreau. Abandonez, nu fără regret.

Cu metroul ajung (folosind, desigur, harta) la Kolomenskoye, un alt domeniu al ţarilor. Poziţie superbă, pe malul râului Moscova, în terase. Iarbă tăiată „à la francaise“, peri plini de rod, flori armonios aranjate, totul îngrijit, respirând linişte. Impresie de parc occidental, pe un anumit perimetru.

La marginea Moscovei, odinioară mult în afara oraşului, se găseşte Tsaritsivo, un alt domeniu al ţarilor pe care l-am vizitat azi. Ruinele vechiului palat lasă să se întrevadă grandoarea şi fastul care au existat aici. Ca şi la Sokolniki şi Kolomenskoye, un parc uriaş situat pe malul apei încadrează construcţiile. Este limpede că tot ce a aparţinut ţarilor face dovada gustului şi a rafinamentului. A se compara cu „gusturile“ artistice ale comuniştilor ruşi de mai târziu!

Seara plimbare în Vechiul Arbat, stradă lungă de peste un kilometru, loc de întâlnire al pictorilor, cântăreţilor şi nonconformiştilor. Este adunată aici boema moscovită, a cărei existenţă n-o bănuiam. Zona aceasta diferă mult de restul oraşului. A fost partea care mi-a plăcut cel mai mult.

Miercuri 16 august 2000, Moscova

Dimineaţă cu soare, ca toate dimineţile de când am sosit aici. Vreme răcoroasă, puţin peste 20°C, numai bună pentru excursii.

La 10 (ora deschiderii), cu un bilet de 25 de ruble luat de un prieten pentru „vizitator rus“ (străinii sunt taxaţi cu 160 de ruble) intru în Muzeul Puşkin, unul dintre cele mai mari din Rusia. Are săli dedicate artei antice (totuşi cu prea multe còpii din ghips), cât şi picturii europene. Clădirea, minunată, a fost ridicată în 1912, în stil neoclasic, asemenea unui templu grecesc. În interior, o expoziţie cu tablouri olandeze (inclusiv Rembrandt) care atrage mulţi localnici, se vede, iubitori de artă.

Ies „la lumină“ după-amiază, rupt de picioare, în ciuda unor pauze pentru odihnă prin sălile muzeului. Iau „masa de prânz“ pe o bancă de la intrare, cu cele pregătite de acasă. Constat că după cinci zile de peregrinări permanente picioarele nu prea mă mai ascultă. Rând pe rând abandonez toate planurile din a doua parte a zilei.

Cobor agale până la Kremlin şi, după o hoinăreală prin preajmă, mă hotărăsc să o iau spre casă.

Regret în continuare lipsa unui ghid bun într-o limbă accesibilă, care mi-ar fi fost un prieten nedespărţit în toate zilele acestea.

Joi 17 august 2000, Moscova

Ploaia de dimineaţă mă face să mă gândesc că până acum n-am pierdut nicio zi din cauza vremii şi că azi ar putea fi prima. Dar... la ora 11 eram în oraş, pe un cer senin.

Plecând "în căutarea timpului pierdut" revăd (după zece ani) Panorama Borodino, reconstituire a marii bătălii dintre francezi şi ruşi din 1812. Îmi amintesc că acum zece ani am văzut aici un spectacol reuşit de sunet şi lumină, cu foarte mulţi vizitatori şi multă animaţie înăuntru. Astăzi, în tot muzeul, zăresc doar un grup de ruşi şi câţiva japonezi care se plimbă.

În continuare mă îndrept spre ansamblul Memorialul Victoriei, inaugurat în 1995, la 50 de ani de la sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial. Grandios, pe o poziţie dominantă, de unde se vede o bună parte a oraşului, păstrând însă stilul rusesc (sovietic, mai bine zis, cu acel „ceva" care nu-mi place).

Cu ajutorul hărţii ajung pe jos la minunata biserică Fili, odinioară în afara Moscovei. Revnovată ca toate bisericile moscovite (după epoca cruntă prin care au trecut lăcaşurile de cult în vremea comuniştilor), construcţia este o bijuterie arhitecturală.

Tot pe jos mă îndrept apoi spre mănăstirea Novodevici, aşezământ fondat în 1524. Călugăriţele de aici l-au înfruntat pe Napoleon, care văzându-le înverşunarea, a abandonat cucerirea mănăstirii, aflată într-o poziţie nu uşor de asediat. Atmosfera

rusească de până la venirea bolşevicilor, adevărata Rusie pravoslavnică aici poate fi găsită.

Spre seară revin în zona centrală a oraşului: catedrala Iisus Mântuitorul şi Kremlinul. Fac poze în lumina asfinţitului.

Vineri 18 august 2000, Moscova

Privesc de pe balconul apartamentului unde locuiesc turnul de televiziune Ostankino (peste 500 m înălţime, primul în lume ca înălţime, se spune. De asta, probabil, a şi fost construit!) şi vreau să ajung acolo, nu pentru el, ci pentru palatul contelui Şeremetev. Staţia de metrou Ostankino, trecută pe hartă, pare a fi în reconstrucţie. Nimeni nu ştie să îmi explice decât în ruseşte. Nu înţeleg şi nimeresc la mare distanţă de palat. Fac o oră pe jos, încerc zadarnic să iau informaţii (toată lumea vorbeşte numai ruseşte!). Ca să ajung mai repede să mă sui într-un troleibuz (n-am de unde scoate bilet!), merg apoi din nou pe jos o bună bucată şi, în fine, ajung. Vizitez parcul palatului Ostankino şi apoi clădirea, după ce aştept vreo oră vizita ghidată, fatalmente numai în ruseşte. Mă rup de grup şi ies mai devreme, obosit de sumedenia de explicaţii pe care nu le pricep.

Apoi, din nou pe jos, la trei staţii de tramvai de aici, mă plimb prin „Expoziţia realizărilor economiei naţionale“ deschisă în anul 1939 în cel mai pur stil sovietic. Totul este voit grandios, fără gust, rece, silit. Ghidul meu în franceză, scris însă de o rusoaică, dă câteva fotografii cu „realizările“ din epoca sovietică. Mi-e imposibil să nu mă gândesc, prin comparaţie, la armonioasa clădire de sfârşit de secol XVIII a contelui Şeremetev.

La ieşire nimeresc în searbădul Muzeu al Cosmonauticii, unde arunc 10 ruble pe nimic. Vreau să spăl impresiile zilei cu

o plimbare prin Kuskovo, probabil tot domeniu al țarilor (n-am găsit deocamdată nicio informație). Greşesc stația de metrou, grație unei asemănări de nume, şi fiind prea târziu amân pentru mâine.

Sâmbătă 19 august 2000, Moscova

Străbat întreg oraşul pentru a ajunge la Kuskovo, reşedință țaristă de la mijlocul secolului al XVIII-lea. Totul este imitat după francezi. Arată bine şi, pentru o clipă, uiți că te afli chiar în inima Rusiei. În preajmă, nelipsitul lac. Soare, fac fotografii.

După-masă intru în catedrala Donskoi, uriaşă; alături se află un imens cimitir (cu morminte fără nume).

Am văzut mai tot ce mi-am propus pentru Moscova într-o săptămână. Îmi redistribui bagajul pentru Sankt Petersburg. Plec în noaptea aceasta. Zorii îi voi prinde acolo.

Duminică 20 august 2000, Sankt Petersburg

Sosire matinală la Sankt Petersburg, cu un tren de noapte. Mă întâmpină răcoarea Nordului şi o lume schimbată față de Moscova (nu mult însă!).

Nu simt că am călătorit o noapte întreagă în tren (8 ore şi jumătate) şi cu o dispoziție sporită de soarele viu de afară pornesc avid spre oraş. Ce alt traseu se poate face în primele ceasuri (poate şi în ultimele!) la Stankt Petersburg decât Nevsky Prospect?! Încerc să-mi amintesc câte ceva din ceea ce am văzut aici în urmă cu zece ani. Ici-colo recompun unele imagini. Revăd rând pe rând (şi mult mai pe îndelete) catedrala

Kazan, Amiralitatea, catedrala Sf. Isaak, fortăreața Petru şi Pavel, coloanele rostrale, statuia lui Petru I (una dintre emblemele oraşului), Ermitajul (pe dinafară), coloana lui Alexandru etc.

Stau cu aparatul de fotografiat într-o mână şi cu harta în cealaltă. Constat că amândouă îmi sunt indispensabile. Vremea e dumnezeiască, iar necesitatea orientării – permanentă. Trăiesc multe clipe de „beatitudine peisagistică“, aşa cum mi s-a întâmplat cu un an în urmă în Alpi.

Luni 21 august 2000, Sankt Petersburg

Ploaie măruntă, nordică, dar nu rece. „Exterioarele“ trebuie înlocuite cu „interioarele“. Mă îndrept spre Muzeul Rus, aflat în Palatul Mihailovski din 1898, clădirea fiind construită în 1825 pentru fratele țarului Alexandru I. Totul bine aranjat, indicații în două limbi (rusă şi engleză), atmosferă europeană, foarte mulți vizitatori. Stau patru ore, perioada maximă pentru o bună receptare (mai departe, lucrurile încep să se încurce).

Mă îndrept, pe aceeaşi vreme nefavorabilă, spre biserica Smolnâi, pe malul Nevei. Este situată uşor în afara circuitului turistic principal. Nu a fost renovată, iar la intrare vederea îți este barată de o „cortină de lemn“, un paravan care te împiedică să vezi ce este înăuntru până nu plăteşti. Pentru străini, aceleaşi sume exorbitante ca să vizitezi.

Până să ajung aici am zăbovit puțin în Voscreseniia Hristova (Înălțarea lui Iisus), biserică unde nu se slujeşte, recent restaurată după ce fusese închisă multă vreme de autoritățile comuniste. Reuşesc să mă „strecor“, prin ajutorul unui cunoscut, cu un „bilet pentru ruşi“, care este de zece ori mai ieftin ca unul „pentru străini“. Nicăieri nu există un pliant de prezentare, cât de mic, fără să-l plăteşti.

De la biserica Smolnâi o iau spre ultimul obiectiv al zilei: uriaşa biserică Alexandru Nevski. Este seară şi se face slujbă. Regăsesc „Rusia pavoslavnică“ de la Moscova. Se simte că aici nu-i capitala: bisericile nu mai sunt impecabil restaurate ca la Moscova.

Cu metroul şi cu un maxi-taxi ajung seara târziu, după o zi de hoinăreală, în apartamentul unde sunt găzduit.

Marți 22 august 2000, Sankt Petersburg

De dimineață pare a fi vreme bună (esențial pentru o excursie în împrejurimi) şi mă hotărăsc să merg la Peterhof (Petrodvoreț), aflat la 30 km de Sankt Petersburg, unde Petru cel Mare și-a construit „curtea de vară“, după modelul Palatului de la Versailles.

Iau vaporaşul de lângă Ermitaj şi, pe o mare liniştită, cu o culoare vineție, altfel decât Marea Neagră, ajung într-o jumătate de oră la Peterhof. De la debarcader se intră imediat în parc. Prima impresie este copleşitoare: o curte franceză strămutată pe aceste meleaguri nordice. Vizitez, rând pe rând, Marele Palat, Noua Cascadă, Fântâna lui Samson, Palatul Mon Plaisir, Pavilionul Ermitaj, Palatul Marly.

Mă plimb pe malul Mării Baltice şi constat că apa nu este aşa de rece pe cât credeam. Fac fotografii, pentru că ochiul nu poate înregistra atâtea frumuseți într-un timp aşa de scurt.

Mulți turişti străini; îi deosebeşti imediat de ruşi prin îmbrăcăminte, încălțăminte, dar mai ales prin expresia feței. Ceva m-a frapat, chiar din primele momente: o țară unde nimeni nu râde. Priviri întunecate, oameni taciturni, cărucioare pentru papornițe la tot pasul.

Miercuri 23 august 2000, Sankt Petersburg

Ploaie în reprize, cu o constantă repetabilitate. Îmi propusesem pentru astăzi o călătorie în apropierea Sankt Petersburgului la reşedinţele imperiale de vară: Palatul de la Pavlovsk şi Ţarskoe Selo (Satul ţarului), cadoul făcut de Petru cel Mare soţiei sale Ecaterina I. Constat însă, plin de regret, că nu există autobuz sau maxi-taxi unde mi s-a indicat. Nu am cu ce ajunge. Mă întorc resemnat în oraş, cu o stare de spirit nu tocmai bună din cauza eşuării planului.

Rătăcesc fără ţintă prin Sankt Petersburg, în majoritate prin locuri pe unde mai fusesem, pentru că perimetrul cu adevărat turistic este relativ restrâns. Dacă ai ieşit din el, nu mai ai ce vedea semnificativ.

Am privit mai mult oamenii, felul lor de a se manifesta, diferenţa frapantă dintre localnici şi turişti străini.

După-amiază am intrat în uriaşa catedrală Notre Dame din Kazan, ridicată în cinstea victoriei asupra lui Napoleon. Prinţul Kutuzov, mareşalul ţarist, căruia i se atribuie meritul salvării ţării în timpul invaziei napoleoniene din 1812, îşi are aici mormântul.

Mâine „etapa finală“: Muzeul Ermitaj.

Joi 24 august 2000, Sankt Petersburg

Am păstrat „pour la bonne bouche“ Muzeul Ermitaj, fala acestui oraş. Ştiindu-i încă de acum zece ani când am intrat aici dimensiunile uriaşe, renunţ la modul meu tradiţional de a vizita un muzeu, adică sală cu sală, tablou cu tablou. O iau la pas, razna, încotro văd cu ochii. Clipă de clipă sunt stăpânit de încântare; ştiam că aici voi regăsi una dintre cele mai

importante colecții de artă ale lumii. Nu este numai atât. Palatul în sine constituie revelația zilei de astăzi. Trec tablourile pe plan secund şi mă plimb dintr-o încăpere în alta, fascinat de ceea ce văd ca ahitectură. Este greu de închipuit cum pot fi adunate într-un singur loc atâta valoare şi atâta artă.

Cinci ore m-am plimbat prin săli, în mai multe rânduri. N-am privit detaliat, ci numai ansamblul. Toate albumele de artă pe care le-am văzut acasă pun în evidență doar tablourile. Palatul în sine rămâne însă unul fără egal.

La ieşirea din Ermitaj mă întâmpină vântul rece de peste Marea Baltică. Este deja răcoare, ca la Bucureşti în octombrie.

Seara iau trenul spre Moscova.

Vineri 25 august 2000, Moscova

Sosesc odată cu zorii în capitala rusă. Regăsesc forfota gării şi a metroului, deşi ora este matinală.

Ies în oraş şi la gară schimb data biletul de tren pentru întoarcere cu una mai apropiată, chiar pentru această seară. Mă reîntorc şi recâştig somnul pierdut în tren astă-noapte.

Cumpăr mâncare pentru două zile. Privesc spectacolul norilor (sunt la etajul 16) şi ascult cum bate ploaia, în averse. Aici a venit deja toamna...

Duminică 27 august 2000, Cernăuți

Este dimineață şi mă aflu în tren. Gara din Cernăuți se arată pustie. Din vagonul în care am călătorit de la Moscova până aici au coborât aproape toți pasagerii. Prind la radio

Bucureştiul şi restabilesc astfel legătura cu țara. Este nor şi se anunță averse.

La intrarea în România, șicane ale vameșilor ucrainieni. Mi se cere dovada că am declarat la miliția din Moscova șederea mea în capitala rusă. Ce s-ar fi întâmplat dacă nu aveam hârtia aceea pentru care am pierdut o jumătate de zi la Moscova? La frontiera rusă nu m-a întrebat nimeni de așa ceva.

Astăzi se încheie vacanța mea de vară: Câmpulung, Piatra Craiului, Sinaia, Mangalia, Moscova, Sankt Petersburg.

În curând voi trece granița şi voi intra în România. Diseară voi fi la Bucureşti.

Reîntoarcerea în mit: Paris (2001)

Luni 16 iulie 2001, Paris

Plecare cu autocarul sâmbătă 14 iulie din Bucureşti. Drum plăcut până la vama maghiară. Intrare pe timpul nopții în Ungaria. Dimineața sunt la granița austriacă. Multe autocare așteaptă înaintea noastră şi durează câteva ore intrarea în zona Schengen. Drum minunat între Viena şi granița germană: verdeață, peisaje, varietate etc. Străbat Germania prin sud (Bavaria), mai mult pe ploaie. Canicula de la Bucureşti este acum departe.

Cu puțin înainte de miezul nopții se face escală în Luxemburg. Încerc să iau la Paris legătura cu Răzvan, dar nu reuşesc. Autocarul are cinci ore întârziere şi voi ajunge abia mâine, la cinci dimineața.

După câteva reprize de somn, deschid ochii tocmai când luminile din zare îmi semnalează apropierea de Paris. În oraşul încă dormind, cobor în apropiere de Piața Operei. Mi-e totul atât de cunoscut!

Iau metroul (plin de negri la această oră matinală) şi ajung uşor la destinație. Răzvan mă așteaptă. Orientare rapidă şi apoi somn de voie (am călătorit două zile şi două nopți).

Mă trezesc la ora 14. Pun în ordine bagajul. Ies prin împrejurimi (stau în Neuilly sur Seine) pentru o primă luare de contact cu oraşul. Apoi mă îndrept spre Arcul de Triumf şi

îl revăd fugar. Încărcătura emoțională de acum patru ani a dispărut. Mă reîntorc acasă însoțit de câțiva stropi de ploaie.

Marți 17 iulie 2001, Paris

Dimineața mă despart de Răzvan şi Catherine, care pleacă pentru o săptămână în concediu. Punem la punct ultimele detalii ale şederii mele la Paris, de altfel puține.

Ies în oraş cu planurile făcute pe toată ziua. Vreau să revăd inima Parisului şi încep cu Champs- Élysées. Merg agale, căci drumul este lung. Intru prin magazine şi galerii. La jumătatea traseului spre Place de la Concorde cad primii stropi de ploaie. Intru în Palais de la Découverte, cu speranța că ploaia mă va lăsa să continui. Prin Grădinile Tuileries ies la Muzeul Luvru, care azi este închis. Ploaia se întețeşte şi mă alungă spre Muzeul d'Orsay, unde sute de persoane aşteaptă la o coadă imensă. Este prea mult de aşteptat şi renunț, pentru că l-am mai văzut de două ori în urmă cu patru ani.

Merg cu metroul până la Muzeul de Artă Modernă a Parisului, singura soluție pentru timpul rămas astăzi. Intru pe gratis cu legitimația de profesor. Văd artă europeană de avangardă: cubism, dadaism, suprarealism (românul Victor Brauner cu câteva exponate), curente din anii interbelici, dar şi din perioada contemporană. Zăbovire îndelungată pentru răsfoit albume în librăria muzeului.

La ieşire ploaia continuă insistent şi nu mai am decât o soluție: întoarcerea acasă. Cumpăr două baghete şi, după ce mănânc, îmi fac planurile pentru mâine. Se prognozează că va ploua, aşa că vor fi tot vizite „de interior".

Seara documentare îndelungată din ghid, hărți şi însemnări pentru zilele următoare.

Miercuri 18 iulie 2001, Paris

Buletinul meteo de aseară m-a avertizat: astăzi nu se poate sta decât în muzeu. Mă hotărăsc să iau metroul spre Muzeul Luvru. Coadă uriaşă la intrare, pentru că mulți dintre turiştii de la Paris au optat pentru această variantă. Arăt legitimația de profesor şi evit lunga aşteptare în urma a sute de persoane. Intru pe gratis.

Experiența anterioară (sunt pentru a şasea oară aici!) îmi spune că trebuie să zăbovesc doar în fața anumitor opere de artă. Parcurg rând pe rând colecțiile impresionante ale Antichității egiptene, greceşti, romane şi etrusce. Trec la sculpturile italiene şi rezerv partea a doua a zilei pentru pictură. La Luvru programul zilei de miercuri se prelungeşte până la 21^{45}. Aşadar, pot continua.

Văd pictură italiană (în fața „Giocondei“ lui Leonardo da Vinci stau îngrămădite peste 200 de persoane), spaniolă, flamandă, olandeză, germană şi franceză. Din când în când mă opresc şi îmi arunc privirea pe geam, afară. La intrare este cea mai lungă coadă pe care am văzut-o vreodată la un muzeu: mii şi mii de persoane aşteaptă în ploaie să intre înăuntru.

Ies aproape de ora 20, rupt de picioare, după circa 10 ore de parcurs. Mănânc un sandviş, cumpăr ghidul „Michelin“ pentru Olanda, unde voi ajunge peste trei săptămâni, şi apoi iau metroul spre casă.

Joi 19 iulie 2001, Paris

Aseară, până târziu, la TV transmisiune de la o coridă din Spania. Cruzime şi măreție.

Parisul n-a intrat încă în vacanță, dar se simt deja ecourile concediului. Peste tot anunțuri, cu perioada de vacanță, puse la intrarea în magazine.

Vizitez catedrala Saint Denis, necropolă a regilor Franței, capodoperă a stilului gotic. Masivitate, măreție, vitralii, austeritate.

Vremea nefavorabilă mă alungă tot spre muzee, deşi aş prefera „exterioarele" orașului. Vizitez Muzeul de Istorie Naturală. Deşi i se face reclamă prin toate stațiile de metrou şi în ghiduri, nu se ridică la ceea ce mă aşteptam. Ies şi revăd, după patru ani, Jardin des Plantes, grădina botanică a Parisului, care mai are nevoie astăzi şi de soare pentru a-şi etala toată frumusețea.

După-amiază intru la Muzeul d'Orsay, pe care – fără să mai am răbdarea de odinioară – îl expediez în circa două ore, plimbându-mă doar prin sălile care mă atrag mai mult. Unde este meticulozitarea de altădată când luam sală cu sală şi tablou cu tablou?

Telefonez în România. A. soseşte marți la Paris.

Vineri 20 iulie 2001, Paris

Este, în sfârşit, vreme bună!

Excursie minunată în împrejurimile Parisului: Nanterre, Port-Marly, alte locuri pline de verdeață la doi paşi de Capitală, înspre vest. Lebede negre, biserică din secolul al XII-lea, prânz la un restaurant mexican, cu tortillas şi vin din Chile.

După-amiază, revenit la Paris, revăd ansamblul monumental din cartierul La Défense, apoi centrul, Biserica românească, statuia lui Mihai Eminescu, Pantheonul, Grădina Luxembourg, Notre Dame, Hôtel de Ville (Primăria). Fac şi fotografii.

Ele vor „povesti“ poate mai mult decât pot scrie în această seară la miezul nopții.

Sâmbătă 21 iulie 2001, Paris

Cumpăr, prin Eurolines, biletele de autobuz pentru cele zece zile în Olanda. Găsesc și o variantă bună pentru întoarcerea de la Amsterdam în Franța, ca să iau autocarul spre România imediat ce sosesc la Paris.

Intru în Muzeul de Artă Modernă de la Centrul Cultural „Georges Pompidou“ (Beaubourg). La ieşire vizitez atelierul lui Brâncuşi, unde fac fotografii. Rătăcesc prin zona Halelor, biserica Saint Eustache, strada Saint Denis. Apoi flanez prin cartierul Marais, unul dintre cele mai frumoase din Paris.

Seara iau legătura prin telefon cu Cornel la Nantes, unde voi pleca în curând pentru două săptămâni. Totul este conform celor stabilite.

Duminică 22 iulie 2001, Paris

Vreme superbă. După programul de dimineață, pe care îl reduc la maximum, mă îndrept spre Muzeul Rodin, găzduit într-o clădie minunată, înconjurată de o grădină pe măsură.

Atras de strălucirea turlei aurite a Domului Invalizilor, merg aici „în recunoaştere“, fără a mai intra. Continui cu Muzeul Carnavalet şi Muzeul Picasso. Stau câte două ore în fiecare.

Din cartierul Marais iau metroul şi cobor în zona Montmartre, azi plină până la refuz de turişti. Urc pe străduțele în pantă, intru în uriaşa Sacré-Coeur, cobor pe alt traseu.

Pe drumul de întoarcere spre casă vizitez Muzeul Erotismului, mai bine zis al artei erotice, o colecție de peste 2000 de exponate din timpurile străvechi şi până astăzi.

Luni 23 iulie 2001, Paris

A trecut o săptămână de la venirea aici. Am căpătat rutina necesară şi procedez cu economie de mijloace.

În dimineața când am sosit la Paris am avut sentimentul că Dumnezeu m-a condus fără greș din rue La Fayette, unde m-a lăsat autocarul, direct către uşa apartamentului din bulevardul Bineau, unde locuiesc. De câteva ori am simțit în aceste zile cum „cineva“ mă duce direct spre țintă.

Astăzi am făcut ultimul mare tur al oraşului. Am plecat de la Palatul Chaillot (unde am intrat în Muzeul Marinei), am trecut pe sub Turnul Eiffel şi am străbătut Câmpul lui Marte. Am cotit spre Domul Invalizilor, apoi, cu harta în mână, am revăzut după patru ani biserica Sainte Sulpice, catedrala Notre Dame, insula Saint Louis de pe Sena şi împrejurimile. Am suit iarăşi pe terasa magazinului „La Samaritaine“, de unde ți se deschide o splendidă perspectivă asupra întregului oraş.

De la precedenta excursie la Paris, în urmă cu patru ani, toate mi-au rămas aşa de vii în minte, încât aş putea spune, fără să greșesc: N-am uitat nimic!

În Turnul Eiffel – Paris, 1997

La Catedrala Notre-Dame – Paris, 1997

În Grădina Luxembourg – Paris, 1997

La intrarea în Muzeul Luvru – Paris, 1997

În parcul castelului Vaux le Vicomte – 1997

Dimineața, la Centrul „Georges Pompidou“ – Paris, 1997

Panoramă de pe terasa magazinului „La Samaritaine“ – Paris, 1997

Pe Sena, cu perspectivă spre Muzeul Luvru – Paris, 1997

La Palatul de la Versailles – 1997

La Palatul Marele Trianon – Versailles, 1997

În Place de la Concorde – Paris, 1997

Trecând podul Alexandru al III-lea – Paris, 1997

În Turnul Televiziunii din Centrul Olimpic – München, 1998

În parcul castelului Nymphenburg – München, 1998

Privire asupra orașului din castelul Hochensalzburg – Salzburg, 1998

Biserica San Giorgio Maggiore – Veneția, 1998

În Piața Roșie – Moscova, 2000

La Monumentul Eroului Necunoscut, Kremlin – Moscova, 2000

Lângă Turnul Spasski, Kremlin – Moscova, 2000

Spre Biserica Vasili Blajenâi din Piața Roșie – Moscova, 2000

La Palatul din Kuzkovo, reşedinţă ţaristă – lângă Moscova, 2000

La Palatul contelui Şeremetev din Ostankino – Moscova, 2000

Vizitând Memorialul Victoriei – Moscova, 2000

Biserica din Fili – lângă Moscova, 2000

La mânăstirea Novodevici – Moscova, 2000

Vechea biserică din Kolomenskoye, domeniu al țarilor – lângă Moscova, 2000

În piața Palatului de Iarnă, reședință a țarilor ruși
(astăzi Muzeul Ermitaj) – Sankt Petersburg, 2000

Spre Insula Vasilievski, peste fluviul Neva – Sankt Petersburg, 2000

Palatul de Vară al lui Petru cel Mare – Peterhof (Petrodvoreț), 2000

Marea Cascadă și Fântâna lui Samson, în parcul Palatului de Vară al lui Petru cel Mare – Peterhof (Petrodvoreț), 2000

Pe aleile din Parcul Palatului de Vară – Peterhof (Petrodvoreț), 2000

În fața Palatului Mon Plaisir al împărătesei Ecaterina I a Rusiei - Peterhof (Petrodvoreț), 2000

Coborând de pe esplanada Trocadero – Paris, 2001

Domul Invalizilor – Paris, 2001

Spre Grand Palais şi Petit Palais, peste Sena – Paris, 2001

Pe afiş piesele „Cântăreaţa cheală“ şi „Lecţia“ de Eugène Ionesco la Teatrul Huchette – Paris, 2001

Tout Paris! (Întregul Paris!) – 2001

Explorând cartierul La Défense – Paris, 2001

Cuprins

Demonul călătoriei (cuvânt-înainte)..... 5

45 de zile cu rucsacul prin Paris..... 11
Note germane: Bavaria..... 49
Pe urmele țarilor: Moscova și Sankt Petersburg.....67
Reîntoarcerea în mit: Paris.....79
Album foto.....85

Marți 19 august 1997, Paris

A trecut o lună de la plecarea din România. Mi se pare foarte mult de atunci, căci în fiecare zi am văzut enorm de multe lucruri noi.

Am făcut inventarul a ceea ce mi-a mai rămas de văzut la Paris. Relativ puțin, nesocotind nimicurile.

Astăzi am vizitat Muzeul Rodin, găzduit din 1919 de una din cele mai frumoase clădiri din Paris: Hôtel Biron (hôtel – cu sensul de „clădire seniorială"). Îmi aduc aminte de lecția din manualul de franceză de la liceu (este un sfert de veac de atunci!) când am învățat despre „Les Bourgeois de Calais" („Burghezii din Calais"), cei șase orășeni care prin spiritului lor de sacrificiu au salvat viața concetățenilor. Ştiu şi acum fotografia care ilustra textul şi îmi sună viu în urechi glasul profesoarei de franceză. „Les Bourgeois de Calais", vestitul grup statuar al lui August Rodin, l-am admirat astăzi aici.

În acest muzeu fermecător se află adunate sculpturile capitale ale artistului, iar alte câteva de mari dimensiuni se găsesc în grădină. Celebrul „Gânditor" este tot în acest loc, alături de „Burghezi". Nu mai puțin faimoasa sculptură „Sărutul" (în marmură albă), pe care E. Lovinescu o dădea ca exemplu în articolul său „Impresionismul în critică", tronează la parter. Când am zărit-o, mi-am reamintit replica în bronz văzută la Muzeul Național de Artă din Bucureşti, pe când aveam 20 de ani, care îmi stăruie şi acum în memorie. Plec încântat de această colecție de artă, unde am intrat pe gratis cu legitimația de profesor.

Adrian Săvoiu

ISBN 978-606-998-041-5